

KONSTYTUCJA
Republiki Serbii

KONSTYTUCJA
Republiki Serbii

BIBLIOTEKA SEJMOWA

KONSTYTUCJE ŚWIATA

KONSTYTUCJA
Republiki Serbii

УСТАВ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Tłumaczenie z języka serbskiego i wstęp

Ewa Bujwid-Kurek

WYDAWNICTWO SEJMOWE

Warszawa 2018

Seria: Konstytucje Świata

Konstytucja Republiki Serbii

Weryfikacja naukowa: **Wiesław Staskiewicz**
Redakcja: **Wiesław Staskiewicz, Joanna Tatur**
Projekt graficzny: **Darek Kondefe**

© Copyright by Kancelaria Sejmu 2018

Biblioteka Sejmowa
ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa
e-mail: biblioteka@sejm.gov.pl

Druk: AKCYDENS S.J.

ISBN: 978-83-7666-562-7

Spis treści

<i>Wstęp Ewa Bujwid-Kurek</i>	7

Konstytucja Republiki Serbii z dnia 30 września 2006 roku

Preambuła.....	29
Rozdział I. Naczelne zasady Konstytucji.....	31
Rozdział II. Prawa i wolności człowieka oraz mniejszości.....	37
Część 1. Podstawowe zasady.....	37
Część 2. Prawa i wolności człowieka.....	39
Część 3. Prawa mniejszości narodowych.....	59
Rozdział III. System ekonomiczny i finanse publiczne.....	65
Część 1. System ekonomiczny.....	65
Część 2. Finanse publiczne.....	68
Rozdział IV. Zakres uprawnień Republiki Serbii.....	71
Rozdział V. Organizacja władz.....	75
Część 1. Zgromadzenie Narodowe.....	75
Część 2. Prezydent Republiki.....	82
Część 3. Rząd.....	86
Część 4. Administracja państwowa.....	92
Część 5. Obrońca Obywatela.....	93
Część 6. Siły zbrojne Serbii.....	94
Część 7. Sądy.....	95
Część 8. Najwyższa Rada Sądownicza.....	99
Część 9. Prokuratura.....	100
Rozdział VI. Sąd Konstytucyjny.....	107
Rozdział VII. Organizacja terytorialna.....	115
Część 1. Autonomia prowincji i samorząd lokalny.....	115
Część 2. Prowincje autonomiczne.....	117
Część 3. Samorząd lokalny.....	120
Rozdział VIII. Konstytucyjność i legalność.....	125
Rozdział IX. Zmiana Konstytucji.....	131
Rozdział X. Postanowienia końcowe.....	135

WSTĘP

Ewa Bujwid-Kurek

Pochodzenie państwowości Serbów i Serbii ustala się na IX wiek¹, natomiast początku parlamentaryzmu serbskiego należy szukać w XIV wieku, kiedy to Serbia pod rządami Stefana Duszana² przeżywała okres największego rozkwitu, przerwany gwałtownie w 1389 roku. Wtedy to, po przegranej z Imperium Osmańskim bitwie na Kosowym Polu, Serbia znalazła się pod panowaniem tureckim³. Odrodzenie narodu, jak też powstanie nowożytnego państwa ma miejsce dopiero w XIX wieku, w następstwie powstań antytureckich na ziemiach serbskich. Po 440 latach niewoli tureckiej, w 1829 roku Serbia uzyskuje autonomię⁴. Tworzone były pierwsze organy władzy państwowej. Powołano do życia Radę Rządową, do której kompetencji należały sprawy sądownictwa, podatki, wojsko i polityka zagraniczna. Powołano też sądy lokalne i instytucje administracyjne. Najwyższym organem władzy państwowej było Zgromadzenie Narodowe⁵ – Skupština – składające się z Rady Rządowej, wojewodów, szlachty, przedstawicieli chłopstwa, kupców i duchowieństwa. Pełną niepodległość jednak Serbia odzyskała dopiero w 1878 roku⁶.

Kształtowanie się świadomości narodowej Serbów było zagadnieniem niezmiernie złożonym⁷. Na jej dojrzewanie wpływ miała kulturowa niejednorodność, jak też odrębność polityczna losów poszczególnych regionów zamieszkałych przez ludność serbską, co oznacza, że ich świadomość narodowa wytworzyła się stosunkowo późno⁸. Kwestia serbska wydaje się być najbardziej złożona spośród niemal wszystkich

¹ S. Mišić, *Istorijska geografija srpskih zemalja od 6. do polovine 16. veka*, Beograd 2014, s. 21. Szczegółowo ten temat rozważa Konstantin Jireček w: K. Jireček, *Istorija Srba*, Beograd 1952, s. 13–20.

² Stefan Dusan został koronowany w 1346 r. na Cara Serbów i Greków. Patrz też: N. Đevura, *Car Dušan*, Beograd 2010, s. 454 i n. Patrz też: M. Stevanović, *Dušanovo carstvo*, Beograd 2001, s. 181 i n.

³ Č. Antić, *Srpska istorija*, Beograd 2015, s.12.

⁴ Szerzej: Ž. Andrejić, *Karadjordje: vaskrs Srbije: XVI–XXI vek*, Beograd 2013, s. 261 i n.

⁵ Oryg. *Narodna skupština*.

⁶ W. Felczak, T. Wasilewski, *Historia Jugosławii*, Wrocław 1985, s. 367.

⁷ Szerzej: J. Rapacka, *Godzina Herdera*, Warszawa 1995.

⁸ M. Waldenberg, *Kwestie narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej: dzieje, idee*, Warszawa 1992, s. 83. Por. też: J. Wierzbicki, *Zrośnięte losy, zrośnięte narody*, „Polityka” 1991, nr 44; E. Bujwid-Kurek, *Mysł polityczna i państwowo-ustrojowa Svetozara Markovicia (1846–1875)*, Kraków 2000, s. 135–136.

narodów bałkańskich, gdyż Serbowie zamieszkiwali w różnych częściach składowych monarchii Habsburgów, jednocześnie w żadnej z nich nie stanowiąc zwartej enklawy narodowościowej. Do ożywienia świadomości narodowej wśród Słowian południowych przyczynił się narodowy i słowianofilski ruch iliryski głoszący ideę utworzenia wspólnego państwa Słowian Południowych⁹.

Pierwszą ustawę konstytucyjną odradzającego się państwa – *Sretnjski ustav* – realizującą ideę trójpodziału władzy uchwalono w 1835 roku¹⁰. Należy jednak pamiętać, że Serbia w tym czasie nie była suwerennym państwem. Była księstwem uzależnionym zarówno od Turcji, jak i Austrii oraz Rosji. Państwa te nie zaakceptowały liberalnej w założeniu konstytucji. W trzy lata po jej wejściu w życie, w 1838 roku w Istambule, sułtan turecki nadał Serbii nową Konstytucję zwaną Konstytucją turecką (*Turski ustav*). Była to jedynie namiastka konstytucji, ponieważ ograniczała władzę serbskiego księcia a umożliwiała znaczną kontrolę sułtanowi¹¹.

Trzeci akt konstytucyjny uchwalono w 1869 roku na posiedzeniu Skupsziny w Kragujevacu. Zgodnie z jego postanowieniami Księstwo serbskie stało się monarchią konstytucyjną. Władza należała do księcia, dzielił ją jednak ze Skupsztiną. Konstytucja wyposażała księcia w prawo mianowania 1/3 jej członków, a 2/3 pozostałych członków wybierali obywatele o określonym cenzusie majątkowym. Książę powoływał rząd, który był przed nim odpowiedzialny. Po osiągnięciu pełnoletniości przez Milana Obrenowicia w 1872 roku w praktyce przestała ona funkcjonować, gdyż książę uzurpował sobie prawo do w pełni samodzielnego, niczym niekępowanego sprawowania władzy.

W 1882 roku Milan dokonał aktu koronacji i Księstwo Serbskie stało się królestwem. W 1889 roku uchwalono ustawę zasadniczą. Ograniczała ona władzę monarchy, wyposażając jednoizbową

⁹ Idea ta została urzeczywistniona w praktyce dopiero po I wojnie światowej w wyniku czego nastąpił definitywny rozpad Cesarstwa Austro-Węgier. Patrz: W. Balcerak, *Powstanie państw narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 1974, s. 80 i n.; J. Wojnicki, *System konstytucyjny Serbii*, Warszawa 2013, s. 8.

¹⁰ D. Petrović, *Novi Ustav i savremena Srbija*, Beograd 2007, s. 129 i n.

¹¹ Ibidem, s. 130.

Skupsztinę w uprawnienia kontrolne wobec rządu. Nadto konstytucja przyznawała parlamentowi uprawnienia do decydowania o budżecie państwa. Skład Skupsztiny wyłaniany był w tajnych wyborach, w których mogli brać udział obywatele o określonym statusie majątkowym. Na uwagę zasługują postanowienia ustawy zasadniczej dotyczące praw i wolności obywatelskich – wolności słowa, zrzeszania się oraz zgromadzeń a także zaprowadzenia samorządu terytorialnego¹². Wkrótce król Milan zrzekł się władzy na rzecz swojego syna Aleksandra Obrenowicia.

W 1901 roku została uchwalona piąta ustawa konstytucyjna¹³, której promulgacji dokonał król Aleksander. Powoływała ona dwuizbowy parlament składający się ze Skupsztiny i Senatu, pochodził on z wyborów powszechnych, ale Senat w 2/3 wybierał król. Konstytucja ta obowiązywała jedynie dwa lata. W 1903 roku dokonano przewrotu – król wraz z małżonką zostali zamordowani przez grupę oficerów, a armia ogłosiła królem Piotra Karadziordzewicia – decyzją Skupsztiny reaktywowano ustawę zasadniczą z 1889 roku¹⁴.

W lipcu 1917 roku na wyspie Korfu podpisano Deklarację o powstaniu wspólnego państwa – Słoweńców, Chorwatów i Serbów. Ustalono też, że władzę sprawować będzie serbska dynastia Karadziordzewiów. Rok później w Zagrzebiu decyzją Rady Narodowej postanowiono o proklamowaniu unii Czarnogóry z Serbią pod rządami Karadziordzewiów, co miało się dokonać w ramach wspólnego państwa Słowian Południowych.

1 grudnia 1918 roku w Belgradzie powołano do życia Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców (SHS)¹⁵. Ten historyczny fenomen najtrafniej komentuje wypowiedź: „Jeśli zdarzają się w historii cuda, to jugosłowiański ruch jest cudem [...]”¹⁶. W uzasadnieniu

¹² Postanowienia konstytucji przetrwały zaledwie cztery lata. W 1893 r. pod naciskiem sił konserwatywnych zostały zniesione.

¹³ Č. Antić, *Srpska istorija...*, s. 730–747.

¹⁴ Piotr I Karadziordziewić (1903–1921) był wnukiem pierwszego władcy nowożytnego państwa serbskiego, Jerzego Czarnego (Karadjordje), założyciela dynastii Karadziordziewiów.

¹⁵ H. Sundhausen, *Istorija Srbije od 19. do 21. veka*, Beograd 2008, s. 256.

¹⁶ Dosł. „Ako ima čuda u istoriji, jugoslovenski pokret je čudo...”. Taką opinię wyraził amerykański badacz, znawca problematyki jugosłowiańskiej Robert Josef Kerner, patrz: *Ibidem*, s. 256.

tej oceny słusznie wskazano na różnice językowe, sprzeczności ideowe, polityczne, ekonomiczne i narodowe wśród Serbów, Chorwatów i Słoweńców¹⁷. Jednocześnie podawano w wątpliwość, czy tego typu struktura polityczna będzie trwała, czy nie dojdzie niebawem do jej rozpadu. Niemal od samego początku istnienia życie polityczne tego nowego państwa zdominowały spory na tle narodowościowym. Najbardziej widocznym był konflikt serbsko-chorwacki, a później konflikt serbsko-albański, co było następstwem narastających aspiracji niepodległościowych Albańczyków z terytorium autonomicznego Kosowo i Metochia.

Według spisu powszechnego przeprowadzonego 31 stycznia 1921 roku terytorium 250 tys. km² SHS zamieszkiwało prawie 12 mln ludzi silnie zróżnicowanych etnicznie i narodowościowo¹⁸. Największą grupę narodowościową stanowili Serbowie (ok. 41%), których jednak jedynie 22% zamieszkiwało na terytorium Serbii w granicach z 1913 roku. Drugą pod względem liczebności narodowość stanowili Chorwaci (ok. 23%), natomiast Słoweńców było zaledwie 8%. W sumie w Jugosławii mieszkało wówczas 11 mniejszości narodowych i etnicznych¹⁹.

Kolejną ustawą zasadniczą był *Vidovdanski Ustav*²⁰ z dnia 28 czerwca 1921 roku²¹. Konstytucja ta wprowadzała monarchię dziedziczną oraz deklarowała powstanie narodu posługującego się wspólnym językiem serbsko-chorwacko-słoweńskim. Władzę ustawodawczą miał sprawować monarcha wspólnie z jednoizbową Skupsztiną, której kadencja miała trwać cztery lata. Monarcha stał na czele władzy wykonawczej sprawowanej za pośrednictwem ministrów odpowiedzialnych przed Skupsztiną. Nadto dla monarchy zarezerwowane zostały następujące prerogatywy: reprezentacja pań-

¹⁷ R.J. Kerner, *The Jugo-Slav Movement*, [w:] A. Petrunkevitch, *The Russian Revolution*, London 1918, s. 81–94. Patrz też: H. Sundhaussen, *Istorija...*, s. 257.

¹⁸ H. Sundhaussen, *Istorija...*, s. 273.

¹⁹ *Ibidem*, s. 273.

²⁰ Nazwa pochodzi od daty uchwalenia konstytucji przypadającej na 28 czerwca – dzień prawosławnego święta *Vidovdan* (Dzień Świętego Wita).

²¹ D. Petrovič, *Novi Ustav...*, s. 134.

stwa na zewnątrz, wypowiedanie wojny, stanowienie o pokoju, desygnowanie i dymisjonowanie szefa rządu, jak też decydowanie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego. Monarcha był też najwyższym dowódcą sił zbrojnych.

W styczniu 1929 roku król Aleksander Karadziordziewić dokonał zamachu stanu. W jego następstwie zniesiona została konstytucja i zastąpiono ją dekretem o władzy państwowej i królewskiej. Do króla należeć miała nie tylko władza wykonawcza, ale również ustawodawcza. Skupsztina została rozwiązana i zakazano, pod groźbą ostrych sankcji, funkcjonowania partii politycznych. Warto zauważyć, że jedyną uprzywilejowaną organizacją polityczną mającą powszechne przyzwolenie na aktywność polityczną była, powstała w 1932 roku, Jugosłowiańska Partia Narodowa. Zmieniono też nazwę państwa na Królestwo Jugosławii (*Kraljevina Jugoslavija*)²².

Dwa lata później – we wrześniu 1931 roku – ogłoszono kolejną ustawę zasadniczą. Ustanawiała ona monarchię konstytucyjną²³. Władzę monarchy ograniczał jedynie dwuizbowy parlament składający się ze Skupsztiny i Senatu. Do tego dwuizbowego parlamentu posłowie oraz połowa senatorów wybierana była w wyborach powszechnych. Pozostałych senatorów mianował król.

Monarcha w osobie Aleksandra Karadziordziewicia posiadał niczym nieograniczoną władzę. Stojąc na czele egzekutywy, legislatywy, jak i władzy sądowniczej, był najwyższym reprezentantem narodu. Monarcha skupiający w jednym ręku wszystkie te władze był uprawniony do wydawania dekretów, posiadał prawo weta wobec ustaw uchwalanych przez parlament, a względem ustaw, co do których pojawiały się kontrowersje między Skupsztiną i Senatem miał głos rozstrzygający. Posiadał także prawo rozwiązania parlamentu przed upływem określonej konstytucją kadencji. Reprezentujący władzę wykonawczą ministrowie ponosili pełną odpowiedzialność przed monarchą.

²² Tamże, s. 9. Patrz też: W. Walkiewicz, *Jugosławia: byt wspólny i rozpad*, Warszawa 2000, s. 75 i n.

²³ Č. Antić, *Srpska istorija...*, s. 747–754.

Serbia w strukturze federacji jugosłowiańskiej

W listopadzie 1942 roku utworzono Antyfaszystowski Komitet Wyzwolenia Narodowego (AVNOJ), na którego czele stał, jako marszałek Jugosławii, Josip Broz-Tito²⁴.

Decyzję o przyszłym federacyjnym ustroju Jugosławii podjęto w listopadzie 1943 roku, na drugim posiedzeniu AVNOJ. Federację tworzyła wspólnota równoprawnych narodów: Serbii, Chorwacji, Słowenii, Macedonii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry. Wówczas też przyjęto nazwę Demokratyczna Federacyjna Jugosławia. We wszystkich podmiotach federacji²⁵ nastąpiło przekształcenie Antyfaszystowskich Rad Wyzwolenia Narodowego w organy władzy ustawodawczej i wykonawczej. Miało to miejsce w okresie między lutym a listopadem 1944 roku. Utworzono też dwie autonomiczne prowincje: Kosowo i Metochię z liczną mniejszością albańską oraz Wojwodinę z mniejszością węgierską. Ludowa Republika Serbii (*Narodna Republika Srbija*) utworzona w 1943 roku stała się członkiem federacji jugosłowiańskiej z dniem 31 stycznia 1946 roku. W 1944 roku dowodzona przez Tito partyzantka wspierana przez oddziały radzieckie wyzwoliła Belgrad, a następnie obszar całej Jugosławii.

7 marca 1945 roku, zgodnie z postanowieniami konferencji jałtańskiej, Tito utworzył Rząd Tymczasowy Demokratycznej Federacyjnej Jugosławii będący kontynuacją AVNOJ²⁶. W wyborach parlamentarnych z 11 listopada 1945 roku, zbojkotowanych przez zwolenników monarchii, sukces wyborczy osiągnął republikański Front Ludowy, zdobywając znacznie ponad 90% głosów wyborców. 29 listopada 1945 roku nowo wybrana konstytuanta zdetronizowała króla i proklamowała powstanie Federacyjnej Republiki Ludowej Jugosławii złożonej z sześciu republik i dwóch okręgów autonomicznych – Kosowa i Wojwodiny.

²⁴ *Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*, red. W. Roszkowski, J. Kofman, Warszawa 2004, s. 1295. Patrz też: V. Dedijer, *Tito*, New York 1953, passim; M. Djilas, *Tito. The Story from Inside*, New York 1980, passim; S. Mirić, *Josip Broz-Tito...*, s. 357 i n.

²⁵ Por. *Hrvatska za svakoga. Savjetnik i servisne informacije*, red. Ž. Ivković, Zagreb 2005, s. 41.

²⁶ L. Podhorodecki, *Jugosławia. Zarys dziejów*, Warszawa 1979, s. 343. Patrz też: S. Mrkić, *Josip Broz-Tito o ratu i politici*, Beograd 2008, s. 357 i n.

Konstytucję uchwalono 31 stycznia 1946 roku. Była ona wzorowana na konstytucji ZSRR z 1936 roku i nadała federacji jugosłowiańskiej wyraźny kształt ustrojowo-prawny. Wedle jej postanowień Parlament – Skupsztina Ludowa – składał się z dwóch izb: Rady Związkowej i Rady Narodowości. Kompetencje parlamentu zostały znacznie ograniczone na rzecz Biura Politycznego Komunistycznej Partii Jugosławii. Najważniejszym organem państwa był urząd Prezydenta Federacji Jugosławii, który od 1947 roku dożywotnio (do 4 maja 1980 roku) piastował Josip Broz-Tito, będąc jednocześnie przewodniczącym w dziewięcioosobowym Prezydium SFR Jugosławii²⁷. Jego niepodważalna pozycja jako lidera wynikała nie tyle z przyjętych rozwiązań konstytucyjnych, co z jego charyzmy oraz zasług w wojnie wyzwoleniczej.

Po wejściu w życie nowej konstytucji dokonano daleko idących zmian ustrojowych i społecznych. Ustawą z 5 marca 1946 roku upaństwowiono 90% prywatnych zakładów przemysłowych, transportowych i handlowych²⁸. Niezmiernie istotną ustawą dla nowego systemu politycznego była Ustawa Tymczasowej Skupsztiny Ludowej z dnia 23 sierpnia 1945 roku w sprawie przeprowadzenia reformy rolnej i kolonizacji²⁹. 31 stycznia 1946 roku wraz z uchwaleniem konstytucji Skupsztina Ludowa ogłosiła ustawę uznającą istnienie państwowej, spółdzielczej i prywatnej własności środków produkcji. W 1947 roku rozpoczęto realizację pierwszego pięcioletniego planu gospodarczego, który przewidywał pięciokrotny wzrost produkcji przemysłowej, półtorakrotny rolniczy i pomnożenie o około połowę dochodu narodowego *per capita*. Jednak założenia były nazbyt optymistyczne. Oparta na zasadzie dobrowolności kolektywizacja rolnictwa postępowała bardzo

²⁷ Po jego śmierci funkcję głowy państwa pełniło dziewięcioosobowe Prezydium SFR Jugosławii, w którego skład wchodził przedstawiciel każdej z republik związkowych oraz prowincji autonomicznych i przewodniczący Związku Komunistów Jugosławii. Przyjęto, że kadencja przewodniczącego wywodzącego się ze składu Prezydium trwała tylko jeden rok.

²⁸ W czasie przygotowywania tej ustawy toczył się spór między ugrupowaniami postępowymi i opozycją burżuazyjną, która skupiona była wokół Narodowego Stronnictwa Chłopskiego. Patrz: L. Podhorodecki, *Jugosławia...*, s. 347.

²⁹ Patrz: M.J. Zacharias, *System stalinowski w Jugosławii w latach 1944 – 1949*, „Kwartalnik Historyczny” 1992, nr 3, s. 90. Zauważyć należy, że w oparciu o tę ustawę wywłaszczeniu podlegały majątki powyżej 45 ha, ziemie kościelne powyżej 10 ha, jeśli nie przedstawiały wartości historycznej, jak też grunty, które nie były eksploatowane przez ich właścicieli.

wolno przy jednoczesnych sukcesach centralistycznego systemu zarządzania i planowania³⁰. System centralizmu demokratycznego został zastąpiony systemem samorządu opartym na tradycjach spółdzielczości. Podstawę do wprowadzenia tych zmian stanowiła ustawa uchwalona w dniu 27 czerwca 1950 roku o zarządzaniu przedsiębiorstwami państwowymi i wyższymi zrzeszeniami gospodarczymi przez zespoły pracownicze.

Model przyszłego ustroju Jugosławii i metod socjalistycznego budownictwa stał się u progu 1948 roku przedmiotem ostrego konfliktu między Komunistyczną Partią Związku Radzieckiego i Komunistyczną Partią Jugosławii³¹. Był to początek wieloletniego sporu o model jugosłowiańskiej drogi do socjalizmu i ideologicznych batalii o możliwość jego recepcji w innych państwach socjalistycznych.

Po 1950 roku nastąpiły znaczące zmiany w zakresie funkcjonowania Skupsztiny, co związane było z zerwaniem z etatystyczną ideologią Józefa Stalina realizowaną w państwach socjalistycznych i wprowadzeniem jugosłowiańskiego modelu socjalizmu – „samorządowego systemu władzy”³². Jak zauważył twórca tego modelu, Edvard Kardelj, „system delegacyjny jest formą organizacji klasy robotniczej i wszystkich ludzi pracy oraz obywateli, tak w celu wykonywania władzy, jak i zarządzania sprawami społecznymi, opartą na samorządzie”³³. Skupsztina stała się organem samorządu społeczno-politycznego. Reprezentowała trzy kategorie wspólnot samorządowych: podstawowe organizacje pracy zrzeszonej

³⁰ L. Podhorodecki, *Jugosławia...*, s. 349.

³¹ Zdaniem Józefa Stalina metody stosowane w Jugosławii przyczyniły się do powolnego tempa kolektywizacji wsi i rolnictwa oraz zbyt powolnego realizowania programu KJP przez Front Narodowy, co zdaniem przywódcy radzieckiego mogło spowodować znaczne obniżenie roli partii komunistycznej w systemie politycznym Jugosławii. W związku z tym stosunki międzynarodowe radziecko-jugosłowiańskie zostały zerwane. Patrz: E. Bujwid-Kurek, *Stosunki polsko-jugosłowiańskie w świetle układów sojuszniczych i wzajemnych spotkań dyplomatycznych w latach 1946–1975*, [w:] red. M. Pavlović, A. Zaćmiński, *Polska i Jugosławia w stosunkach międzynarodowych po II wojnie światowej*, Bydgoszcz 2014, s. 120.

³² E. Bujwid, *Samorząd wąskich struktur społecznych w Socjalistycznej Federacyjnej Republice Jugosławii (Doświadczenia praktyczne)*, „Prace z Nauk Politycznych” 1991, zeszyt 41, s. 11 i n.

³³ E. Kardelj, *Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja*, Beograd 1977, s. 134. Por. też ibidem, s. 11.

(zespolonej)³⁴, wspólnoty lokalne (*mesne zajednice*) oraz samorządowe wspólnoty interesów (*samoupravne interesne zajednice*)³⁵. Delegacje oraz delegaci tych wspólnot stali się członkami lokalnych skupsztin i uczestnicząc w ich pracach artykułowali interes społeczny.

Kolejnym krokiem w rozwoju federalnego państwa Jugosławii była konstytucja z 1963 roku. Zmieniała ona nazwę państwa z Ludowej Federacyjnej Republiki Jugosławii na Socjalistyczną Federacyjną Republikę Jugosławii (SFRJ). Przyjęcie nowej nazwy miało na celu ukazanie przeobrażeń socjalistycznych dokonujących się w społeczeństwie jugosłowiańskim. Należy też zauważyć, iż ustawa zasadnicza z 1963 roku precyzyjniej określała kompetencje federacji wobec każdego narodu z osobna, a jednocześnie wszystkich narodów i narodowości Jugosławii łącznie. Rozwiązania konstytucyjne stosunków między organami federacji a jej podmiotami okazały się jednak niewystarczające i w rezultacie nieefektywne. W dyspozycji federacji miały pozostawać jedynie sprawy o charakterze regulacyjnym oraz interwencyjnym. Praktyka polityczna szybko zweryfikowała koncepcję daleko idącej decentralizacji zadań federacji na rzecz samorządu, dlatego m.in. w latach 1967, 1968 i 1971 dokonano nowelizacji obowiązującej konstytucji.

Cechą kolejnej ustawy zasadniczej SFR Jugosławii, ogłoszonej 21 lutego 1974 roku było wzmocnienie postanowień dotyczących uprawnień samorządu społecznego realizowanego na wielu szczeblach państwa. W myśl założeń tej liczącej 406 artykułów konstytucji³⁶ system delegacyjny miał zabezpieczać organy samorządowe przed niebezpieczeństwem oderwania się od „bazy wyborczej”. Wspomniana Konstytucja wzmacniała rozbudowany, bo

³⁴ Nazwa własna tej instytucji w języku serbskocchorwackim brzmiała: *Osnovna Organizacija Udruženog Rada (OOUR)*. Patrz: E. Kradelj, *Slobodni Udruženi Rad – Brionske diskusije*, Beograd 1978, s. 123; B. Ivanović, *Društvena svojina i samoupravljanje*, Beograd 1982, s. 235 i n.

³⁵ Podstawowe zasady działania tych organów nakreślała Konstytucja SFRJ (cz. II, rozdz. II, pkt 2, 3 i 4). Szczegółowo zaś regulują je statuty wspólnot np. Statut Gminy Stare Miasto w cz. I, art. 13–32 i art. 33–52 oraz art. 53–60).

³⁶ *Konstitucija Socialističkej Federativnoj Respubliki Jugoslaviji*.

wieloszczeblowy samorząd społeczny, powoływała po raz kolejny do życia wyposażoną tym razem w szeroki zakres uprawnień dwuizbową Skupstwinę Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii³⁷ składającą się z Izby Związkowej i Rady Republik oraz Prowincji Autonomicznych³⁸.

Poza szerokimi uprawnieniami ustawodawczymi należy wskazać na uprawnienia Skupstiny w zakresie planowania społecznego oraz uprawnienia w sprawie wyboru i dymisji organów związkowych, takich jak Związkowa Rada Wykonawcza, Sąd Konstytucyjny Jugosławii, Sąd Najwyższy czy Narodowy Sąd Gospodarczy. Skupstina dokonywała też wyboru przewodniczącego i sędziów Sądu Konstytucyjnego Jugosławii, jak też Sądu Najwyższego³⁹. Do zadań Skupstiny należało również sprawowanie kontroli nad działalnością wymienionych organów związkowych.

Jednym z naczelných organów władzy państwowej w SFR Jugosławii była Związkowa Rada Wykonawcza (*Savezno izvršno vijeće*), która będąc organem Skupstiny pełniła funkcję władzy wykonawczej w SFR Jugosławii. Związkowa Rada Wykonawcza pod względem składu i struktury zachowała charakter komitetu wykonawczego parlamentu, uzyskała jednocześnie prawa zwiększające jej samodzielność i pozwalające aktywnie oddziaływać na stanowisko Skupstiny Związkowej⁴⁰.

Konstytucja zobowiązywała Skupstwinę do kontrolowania działalności ZRW, a ta ponosiła przed Skupstwiną polityczną odpowiedzialność. Przewodniczącego, jak i poszczególnych członków Związkowej Rady Wykonawczej, wybierały obie izby Skupstiny.

³⁷ Skupstina w swojej historii podlegała daleko idącej ewolucji. Prześledzić ją można w tekstach konstytucji przykładowo z lat 1953, 1963 i 1974.

³⁸ *Konstytucja Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii*, przełożył i wstępem opatrzył J. Ciemniński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, art. 284, s. 180. Szczegółowy schemat Skupstiny w: E. Bujwid, *Samorząd...*, s. 12. Patrz też: J. Wojnicki, *System...*, s. 9 i 10.

³⁹ Patrz: *Konstytucja Socjalistycznej...*, art. 309, s. 192. Patrz też: J. Wojnicki, *System...*, s. 10 i 11.

⁴⁰ *Konstytucja Socjalistycznej...*, s. 18.

Republika Serbii samodzielnym państwem

Rozstrzygająca dla przyszłych losów Serbii była ostatnia dekada XX wieku. Narastające ruchy separatystyczne wewnątrz federacji jugosłowiańskiej doprowadziły do demontażu Socjalistycznej Republiki Jugosławii.

Wyodrębnienie się z federacji jugosłowiańskiej niepodległych państw nie przebiegało w sposób pokojowy. W trakcie działań wojennych podmiotów federacji dochodziło na dużą skalę do ludobójstwa i czystek etnicznych⁴¹. Postępującemu procesowi demontażu federacji towarzyszyły traumatyczne wydarzenia, by przypomnieć jedynie „masakrę w Srebrenicy”, działania zbrojne w Bośni i Hercegowinie, a wcześniej na obszarze Chorwacji walki o Knijn i Slavoniję (tereny zamieszkane przez ludność serbską). Realizując wyznaczony przez siebie cel, przywódca Serbii Slobodan Milošević dążył do wydzielenia z terytorium Chorwacji, Bośni i Hercegowiny obszarów zamieszkałych przez ludność rdzennie serbską.

Slobodan Milošević – cieszący się coraz większą popularnością i powszechnym uznaniem – nie skrywał wielkoserbskich ambicji. Jego nadrzędnym celem było odzyskanie kontroli nad zbuntowanymi republikami i podporządkowanie ich w o wiele większym stopniu Serbii, niż miało to miejsce w Federacji, która uległa rozpadowi. Marzył o Serbii występującej w roli niekwestionowanego hegemonu⁴². Z federacji jugosłowiańskiej jako pierwsze wyodrębniły się Republika Słowenii i Republika Chorwacji (25 czerwca 1991 roku), następnymi w kolejności były Republika Macedonii, Bośnia i Hercegowina, Republika Serbii i Republika Czarnogóry. Dwie ostatnie z wymienionych republik zanim się usamodzielniały najpierw utworzyły federację. W kwietniu 1992 roku pod przywództwem Slobodana Miloševicia proklamowana została Federacyjna Republika Jugosławii. W opiniach wielu od samego początku Unia ta była jednak „federacją w stanie permanentnego rozpadu”⁴³.

⁴¹ E. Bujwid-Kurek, *Populizm w państwach Bałkanów Zachodnich*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2011, nr 4 (VIII), s. 258.

⁴² Patrz: E. Bujwid-Kurek, *Państwa pojugosłowiańskie...*, s. 47.

⁴³ D. Mikucka-Wojtowicz, *Demokratyczna transformacja w Serbii i Chorwacji w latach 1990–2010*, Kraków 2014, s. 531.

Układ o unii zawierał klauzulę gwarantującą poszanowanie mniejszości Czarnogóry przez Serbię⁴⁴ oraz deklarację uchwalenia konstytucji nowej unii państwowej. Dokonało się to w dniu 4 lutego 2003 roku, gdy Zgromadzenie Narodowe Federacyjnej Republiki Jugosławii uchwaliło Kartę Konstytucyjną Unii Państwowej Serbii i Czarnogóry. Serbia i Czarnogóra stały się dwiema równoprawnymi republikami (art. 2) wyposażonymi w kompetencje enumeratywnie wyliczone w art. 11 konstytucji. Każda z republik posiadała ponadto własną ustawę zasadniczą. Postanowienia tych republikańskich konstytucji określały strukturę i kompetencje władz republikańskich oraz katalog praw człowieka i obywatela.

W składzie Serbii pozostawały dwie prowincje autonomiczne: Kosowo i Metochia oraz Wojwodina. Było to następstwem znowelizowanej 28 marca 1989 roku Konstytucji SFRJ z 1974 roku oraz postanowień konstytucji Serbii uchwalonej 28 września 1990 roku. Realizując ideę „Wielkiej Serbii”, znosiły one autonomię prowincji Kosowa i Metochii oraz Wojwodiny⁴⁵, a terytoria tych prowincji traktowały jako nieodłączną część Serbii. Terytorium Kosowa zasiedlone było przez Słowian już w VII wieku⁴⁶, a od przełomu XII i XIII wieku należało do Serbii. Kosowo postrzegane było jako kolebka serbskości – narodowa nekropolia i narodowe sanktuarium. Wszystkie siły polityczne jak mantrę powtarzały, że jeśli Kosowo jest średniowieczną kolebką Serbów, to należy go bronić przy użyciu wszelkich środków, także i tych najbardziej ekstremalnych, nie wykluczając nawet wojny. Politycy serbscy, korzystając z tej retoryki, publicznie wyrażali opinię, że odebranie Serbii Kosowa jest równoznaczne z „gwałtem na Serbii

⁴⁴ Powszechnie uważa się, jakoby układ ten podpisany został przy wydatnym udziale Unii Europejskiej w obecności Wysokiego Przedstawiciela UE ds. Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.

⁴⁵ Patrz: M. Podolak, *System polityczny Serbii*, [w:] red. T. Bichta, M. Podolak, *Systemy polityczne państw bałkańskich*, Lublin 2012, s. 357; M. Tanty, *Balkany w XX w. Dzieje polityczne*, Warszawa 2003, s. 346.

⁴⁶ M. Kuczyński, *Krwawiąca Europa: konflikty zbrojne i punkty zapalne w latach 1990–2000: tło historyczne i stan obecny*, Warszawa 2001, s. 255. W tej kwestii zdania są podzielone. Patrz: M.D. Luković, *Kryzys kosowski oczyma Serbów. Bezpośrednie przyczyny, korzenie historyczne, przebieg i konsekwencje*, Belgrad 2000, s. 47.

i stworzeniem marionetkowego państwa NATO⁴⁷. Kosowo ogłosiło jednostronny akt niepodległości 17 lutego 2008 roku. Wprawdzie jego nowy status uznawo wiele państw, ale tego stanu rzeczy w żadnym razie nie akceptowała Republika Serbii.

5 czerwca 2006 roku Skupsztina Republiki Serbii proklamowała niepodległość, w następstwie czego Serbia stała się samodzielnym państwem. Już dwa tygodnie wcześniej, bo 21 maja 2006 roku w referendum niepodległościowym przeprowadzonym w Czarnogórze 55,5% głosujących opowiedziało się za opuszczeniem przez Czarnogórę Unii i tym samym za zerwaniem instytucjonalnych więzi z Serbią⁴⁸. Każde państwo, by mogło stać się liczącym podmiotem w gremiach międzynarodowych, zobligowane jest do uchwalenia własnej konstytucji, w której zwykle się określać naczelną zasady ustrojowe. Tak stało się w przypadku Serbii.

Konstytucja Republiki Serbii z 2006 roku

Wkrótce po ogłoszeniu aktu niepodległości, bo już 30 września 2006 roku uchwalona została przez Skupsztinę (Zgromadzenie Narodowe) konstytucja Republiki Serbii. Następnie w dniach 28–29 października została przyjęta w referendum republikańskim większością 53% głosów biorących w nim udział obywateli. Konstytucja ta stała się fundamentem samodzielnego państwa. Jej uchwalenie było kompromisem wypracowanym przez ówczesne partie polityczne a intencją ustawodawcy było potwierdzenie integralności państwa mającego charakter liberalno-demokratyczny. Implementowane zostały w niej zasady demokratycznego państwa prawa.

⁴⁷ Przykład ten wyraźnie potwierdza, że epicka przeszłość nacjonalistyczna stała się ważniejsza od przyszłości europejskiej Serbii. Nadto zdeterminowani nacjonałiści serbscy poszli nieco dalej, wzywając nawet rząd do niepodpisania Porozumienia o stabilizacji i stowarzyszeniu z Unią Europejską. Argumentowali, że większość państw unijnych udzieliła poparcia i zaakceptowała istnienie Kosowa. Fakt ten niemal stał się nacjonalistycznym *credo* głoszącym, że „nie ma możliwości żadnego handlu najświętszym serbskim słowem (tj. Kosowem)”. Patrz: B. Jaksić, *Czy Serbia może wyjść poza Kosowo?*, [w:] www.stosunkimiedzynarodowe.info/arttykul,795, (dostęp: 6.04.2011); E. Bujwid-Kurek, *Populizm...*, s. 264.

⁴⁸ W kilka dni później, bo 23 maja 2006 r. prezydent i premier Serbii zgodnie uznali wynik referendum, który ostatecznie przesądził o losie namiastki państwa jugosłowiańskiego w postaci unii Serbii i Czarnogóry. Patrz więcej: E. Bujwid-Kurek, *Państwa pojugosłowiańskie...*, s. 182–183.

Konstytucja Republiki Serbii z 2006 roku składa się z preambuły, 10 rozdziałów i 206 artykułów. Rozdział I dotyczy naczelnych zasad konstytucji i zawiera się w 17 artykułach (art. 1–17). Prawom i wolnościom człowieka oraz mniejszości został poświęcony rozdział II mający 64 artykuły (art. 18–81). Rozdział III zawiera 15 artykułów (art. 82–96) i stanowi o systemie ekonomicznym i finansach publicznych. Rozdział IV (art. 97, pkt od 1 do 17) dotyczy zakresu uprawnień Republiki Serbii. Aż 68 artykułów (art. 98–165) zawiera rozdział V zatytułowany „Organizacja władz”. W kwestii Sądu Konstytucyjnego stanowi rozdział VI w 10 artykułach (art. 166–175). Rozdział VII zawierający 18 artykułów (art. 176–193) został poświęcony organizacji terytorialnej. W 9 artykułach (art. 194–202) zawarty został kolejny rozdział VIII dotyczący konstytucyjności i legalności. O zmianach w konstytucji traktuje rozdział IX (art. 203–205). Postanowienia końcowe zawarto w artykule 206 pomieszczonym w ostatnim X rozdziale konstytucji.

W ocenie omawianego aktu konstytucyjnego na szczególną uwagę zasługuje treść preambuły, gdzie w sposób kategoriyczny i jednoznaczny potwierdzono, że terytorium autonomiczne Kosowo i Metochia jest integralną częścią terytorium Serbii. Zdecydowano się tu zawrzeć postanowienie dotyczące chyba najbardziej delikatnej i kontrowersyjnej kwestii, jaką jest integralność terytorialna całego państwa, nie wyłączając zeń Kosowa. Postanowienie to należy uznać za jednoznaczną deklarację polityczną, co nie jest bez znaczenia zwłaszcza w kontekście zadeklarowania niepodległości i ogłoszenia się samodzielnym państwem przez Republikę Kosowa w dniu 17 lutego 2008 roku⁴⁹.

Rozdział pierwszy Konstytucji został zatytułowany „Naczelne zasady konstytucji”. Już w art. 1 wyrażono, że „Republika Serbii jest państwem Narodu serbskiego i wszystkich obywateli, którzy w niej żyją, jest oparta na rządach prawa i sprawiedliwości społecznej, zasadach demokracji obywatelskiej, prawach i wolnościach

⁴⁹ Kontrowersje wokół uznania samodzielności Kosowa wciąż trwają. Szerzej zob.: E. Bujwid-Kurek, *Samodzielne Kosowo – studium przypadku*, [w:] *Doktryny, historia, władza: księga dedykowana profesorowi Wiesławowi Kozub–Ciembroniewiczowi z okazji czterdziestolecia pracy naukowej*, red. A. Citkowska-Kimla, M. Kiwior-Filo, B. Szlachta, Kraków 2009, s. 79–93.

człowieka i mniejszości narodowych oraz przywiązana do zasad i wartości europejskich”. Mamy tu zatem do czynienia z zasadami charakteryzującymi nowoczesny demokratyczny system polityczny. Zasadę ustrojową mającą priorytetowe znaczenie dla konstytucji demokratycznych – rządu prawa uznano za fundamentalną zasadę konstytucji, ich podstawą są niezbywalne prawa człowieka (art. 3). Podział władzy wiernie oddaje ideę monteskiuszowskiego podziału władz. Tak więc kreowany przez Konstytucję z 2006 roku ustrój polityczny Serbii oparty został na władzy ustawodawczej (*Narodna Skupština*)⁵⁰, wykonawczej – Rząd z premierem oraz prezydent pełniący funkcję głowy państwa⁵¹ i sędowniczej (sądy, Sąd Konstytucyjny)⁵². Artykuł 5 poświęcony został partiom politycznym, których tworzenie nie podlega ograniczeniu, z wyjątkiem tych, których celem byłoby burzenie porządku konstytucyjnego. W dalszych artykułach tego rozdziału zamieszczono przepisy dotyczące zakazu konfliktu interesów, symboliki państwa (herb, flaga i hymn), terytorium i granic państwa. O tym, że językiem oficjalnym w Serbii jest język serbski posługujący się alfabetem cyrylickim stanowi art. 10. Republika Serbii jest państwem świeckim. Stąd też kościoły i związki wyznaniowe są oddzielone od państwa. Kolejne artykuły konstytucji traktują o statusie prowincji autonomicznych i samorządu lokalnego, ochronie obywateli w kraju i za granicą, ochronie praw mniejszości narodowych, statusie cudzoziemców w Republice Serbii. Ważny ze względów tradycji kulturowych wydaje się artykuł 15 dotyczący równouprawnienia płci. Stosunki międzynarodowe i polityka zagraniczna Republiki Serbii opierają

⁵⁰ O kwestii *Narodnej Skupštiny* traktuje rozdział V „Organizacja władz”, art. 98–110 Konstytucji Republiki Serbii z 2006 r. Na ten temat szerzej: E. Bujwid-Kurek, *Serbia w nowej przestrzeni...*, s. 67–70. Patrz też: M. Podolak, *System polityczny Serbii*, [w:] T. Bichta, M. Podolak, *Systemy polityczne...*, s. 365–367.

⁵¹ Władzy wykonawczej poświęcony jest rozdział V „Organizacja władz”, część 2. Prezydent Republiki art. 111–121, Rząd art. 122–135 Konstytucji Republiki Serbii z 2006 r. Na ten temat pisałam szerzej: E. Bujwid-Kurek, *Serbia w nowej przestrzeni...*, s. 70–75. Patrz też: M. Podolak, *System polityczny Serbii...*, s. 367–373.

⁵² Władzy sędowniczej poświęcony został rozdział V „Organizacja władz”, część 7. Sądy art. 142–155. Przepisy dotyczące Sądu Konstytucyjnego odnajdujemy w rozdziale VI „Sąd Konstytucyjny”, art. 166–175 Konstytucji Republiki Serbii z 2006 r. Na ten temat szerzej: E. Bujwid-Kurek, *Serbia w nowej przestrzeni...*, s. 75–77. Patrz też: M. Podolak, *System polityczny Serbii...*, s. 373–374.

się na powszechnie przyjętych zasadach i normach prawa międzynarodowego (art. 16).

Analiza obszernego rozdziału II Konstytucji Republiki Serbii z 2006 roku potwierdza, że omawiana ustawa zasadnicza wpisuje się w nurt nowoczesnych konstytucji państw europejskich. Rozdzielnie potraktowano tu prawa człowieka i prawa mniejszości narodowych, co wydaje się szczególnie uzasadnione wyjątkową sytuacją tego regionu Europy. Recypowano w tej mierze postanowienia Deklaracji Turyńskiej z 19 listopada 1994 roku, noszącej tytuł „Instrumenty Inicjatywy Środkowo-Europejskiej ochrony praw mniejszości”⁵³.

Rozdział III Konstytucji Republiki Serbii poświęcony został własności, sprawom gospodarczym i finansom publicznym. Nowy porządek ekonomiczny oparty został na takich zasadach jak: gospodarka rynkowa, wolny rynek, wolność przedsiębiorstw, samodzielność podmiotów gospodarczych i równouprawnienie prywatnych i innych form własności.

Rozdział IV w całości poświęcony jest kompetencjom Republiki Serbii. Rozdział V zatytułowany został „Organizacja władz” i został podzielony na dziewięć części. Punkt pierwszy dotyczy Zgromadzenia Narodowego, część druga – Prezydenta, część trzecia – Rządu, w częściach kolejnych odnajdujemy przepisy dotyczące administracji państwowej, sił zbrojnych, sądów, Najwyższej Rady Sądownictwa oraz prokuratury. Nową instytucją jest instytucja ombudsmana – obrońcy Obywatela (część piąta, art. 138). Do jego zadań należy ochrona praw obywatela oraz badanie naruszeń praw jednostki w stosunkach z instytucjami publicznymi: kontrolowanie pracy organów administracji państwowej, organów właściwych dla prawnej ochrony własności i interesu Republiki Serbii oraz innych podmiotów

⁵³ W Deklaracji tej czytamy m.in.: „Mniejszościami narodowymi są grupy licznie mniejsze od pozostałej części ludności w danym Państwie, których członkowie będący obywatelami danego Państwa mają etniczne, religijne lub językowe cechy odróżniające ich od pozostałej części ludności i kierują się swoją wolą zachowania własnej kultury, tradycji, religii lub języka”. Patrz: H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918–1995*, Lublin 1998, s. 14. Patrz też: E. Bujwid-Kurek, *Mniejszości narodowe Polski i Chorwacji w transformacji ustrojowej*, „Politeja” 2002, nr 1, s. 168–180; E. Bujwid-Kurek, *Serbia w nowej przestrzeni...*, s. 100.

i organizacji, przedsiębiorstw i instytucji, którym są powierzone kompetencje publiczne. Wyłącznie Sądowi Konstytucyjnemu Republiki Serbii poświęcony został rozdział VI. Tak więc w systematyce serbskiej materii konstytucyjnej wyraźnie wyodrębniony został Sąd Konstytucyjny jako wydzielony organ spośród instytucji stojących na straży praworządności. W rozdziale VII traktującym o ustroju terytorialnym znajdują się trzy części. W części pierwszej są przepisy dotyczące autonomii prowincji (*pokrain*) i samorządu lokalnego, część druga to już tylko stanowienie w kwestii prowincji autonomicznych wraz z określeniem sposobu ich tworzenia, natomiast część trzecia dotyczy samorządu lokalnego.

Przepisy zamieszczone w rozdziale VIII dają się sprowadzić do kategorii konstytucyjności i legalności. Rozdział IX dotyczy zmiany konstytucji, natomiast w ostatnim rozdziale X zawarto postanowienia końcowe⁵⁴.

Poddając ocenie konstytucję Republiki Serbii i mając na względzie rodzajową różnorodność norm konstytucyjnych, wśród których dają się wyodrębnić zasady ustrojowe, normy kompetencyjne, proceduralne, organizacyjne i programowe, warto zwrócić uwagę, że ich hierarchizacja ma jedynie wewnętrzny wymiar. Pomocna jest ona w wykładni konstytucji i bynajmniej nie wpływa na moc prawną jej postanowień, które posiadają w całej swej rozciągłości jednakową rangę. Zważywszy, że pod pojęciem zasad będących założeniami konstytucji rozumie się tu podstawowe decyzje autorytetu ustrojodawczego dotyczące ustroju państwa.

Normy kompetencyjne, organizacyjne i proceduralne zwykle stanowią istotę materii konstytucyjnej. Tak też dzieje się w przypadku omawianej Konstytucji Republiki Serbii. Ich walor regulacyjny jest również największy. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że normy kompetencyjne (np. status jednostki w państwie) zobowiązują zarówno organy państwa, jak i obywateli do określonych pożądanych zachowań. Przykładowo normami organizacyjnymi najczęściej są postanowienia konstytucji dotyczące struktury parlamentu, natomiast egzemplifikacji dla norm proceduralnych dostarcza tryb

⁵⁴ Patrz: E. Bujwid-Kurek, *Serbia w nowej przestrzeni...*, s. 89 i 90.

ustawodawczy i prawo wyborcze. W normach programowych zawierają się określone cele, polityka oraz zadania państwa. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że ich prospektywny charakter bynajmniej nie oznacza braku normatywnej treści. W kontekście dokonywanej tu oceny nie należy zapominać, że zwykle tak się dzieje za sprawą domniemania normatywności wszystkich postanowień konstytucji. Nadto należy zwrócić uwagę na nieprzypadkową kolejność norm konstytucyjnych w ramach serbskiej ustawy zasadniczej. Najczęściej uzasadniana jest ona poprzez wskazanie na racjonalną działalność porządkującą ustawodawcy konstytucyjnego, co generuje określoną systematykę konstytucji rozumianej najogólniej jako jej wewnętrzny układ treści. Przykład konstytucji serbskiej wystarczająco utwierdza w przekonaniu, że w tym względzie kierowano się znaczeniem politycznym, ideologicznym i filozoficznym.

W ustawie zasadniczej Republiki Serbii (o czym już wcześniej była mowa) zwraca uwagę pewna jej cecha osobliwa związana z treścią i przesłaniem preambuły. Z punktu widzenia prawa wewnętrznego Republiki Serbii aż do chwili obecnej (stan na styczeń 2018 roku) nie zostały wniesione żadne poprawki do konstytucji w kwestii Kosowa, stąd też bezsprzecznie ogłoszenie się samodzielnym państwem przez Kosowo jest pogwałceniem prawa wewnętrznego, w tym przede wszystkim Konstytucji Republiki Serbii. Nieprzejdane stanowisko Serbów w kwestii przynależności Kosowa jest wzmocnione odwoływaniem się do przesłanek historycznych, tradycji, serbskich mitów narodowych, jak też konstytucyjnej zasady integralności terytorialnej. W świadomości zarówno społeczeństwa serbskiego, jak też serbskich elit politycznych Kosowo i Metochia, szczególnie Kosowe Pole, utrwaliło się jako swoiste *sacrum* – ziemia święta narodu serbskiego. Wydaje się, że twórcy konstytucji serbskiej w pełni świadomie, wręcz z premedytacją polityczną, przewidując mającą niebawem nastąpić separację Kosowa, nie zrezygnowali w preambule ze sformułowania jednoznacznie określającego jego status jako obszar autonomiczny (*pokraina*). Nadto sięgnięto po nazewnictwo historyczne: Kosowo i Metochia. Premedytacją polityczną serbskiego ustawodawcy w tej kwestii zauważa się również w tekście ślubowania Prezydenta Republiki Serbii (art. 114) oraz w artykułach dotyczących organizacji terytorialnej Serbii,

szczególnie tam, gdzie stanowi się w kwestii *pokrain* należących do terytorium Republiki Serbii.

Konstytucja Republiki Serbii wpisuje się w poczet współczesnych nowoczesnych nadrzędnych aktów prawnych państw demokratycznych. O tym przekonują zawarte w rozdziale I zasady konstytucyjne, będące odwzorowaniem klasycznego katalogu nadrzędnych zasad właściwych państwom demokratycznym. Jak już zostało zauważone ustroj konstytucyjny współczesnej Serbii opiera się na kilku zasadach o fundamentalnym znaczeniu ustrojowym. Na szczególną uwagę zasługują zasady takie jak: republikańska forma rządów, suwerenność i niepodległość państwa, demokratyczne państwo prawa, trójpodział władz, świecki charakter państwa, równość obywateli wobec prawa oraz ochrona praw mniejszości narodowych. Wyżej wymieniony katalog zasad ustrojowych, znajdujący swój wyraz w treści konstytucji, jest wystarczającym potwierdzeniem, że konstytucyjny ustroj Serbii osadzony jest na demokratycznych regułach sprawowania władzy państwowej. Należy dodać jednak, że współczesny system polityczny Republiki Serbii powołany do życia konstytucją z 2006 roku jest wciąż jeszcze daleki od pełnej stabilności. Za najpoważniejsze zjawiska znacznie spowalniające rozwój systemu politycznego uważa się indolencję elit politycznych, personalizację władzy politycznej, zbyt niski stopień transparentności w funkcjonowaniu polityki oraz wcale nie należące do wyjątków przypadki korupcji⁵⁵. Stąd też niezbędna jest dogłębna i wszechstronna reforma, powodzenie której uzależnione jest od zmiany świadomości zarówno na poziomie elit politycznych, jak i całego społeczeństwa.

⁵⁵ Taką opinię wyrażają m.in.: S. Orlović, *Politički život Srbije. Između partokratije i demokratije*, Beograd 2008, s. 79; M. Vasović, *Nacionalni i nadnacionalni identitet u kontekstu političke kulture Srbije*, [w:] S. Mihailović, M. Ružica, T. Jakobi, *Kako građani vide tranziciju. Istraživanje javnog mnijenja tranzicije*, Beograd 2010, s. 73–84; E. Bujwid-Kurek, *Republika Srbije...*, s. 161.

KONSTYTUCJA REPUBLIKI SERBII

Uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w Belgradzie
w dniu 30 września 2006 roku

Zatwierdzona w referendum republikańskim
w dniach 28–29 października 2006 roku

Ogłoszona w dzienniku urzędowym Republiki Serbii
„Službeni glasnik RS”, Nr 98 z 10 listopada 2006 roku

Publikowany tekst konstytucji jest zgodny ze stanem prawnym
na dzień 1 stycznia 2018 roku

УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

PREAMBUŁA

PREAMBUŁA

Mając na względzie państwową tradycję Narodu serbskiego i równouprawnienie wszystkich obywateli i wspólnot etnicznych Serbii,

mając także na względzie, że Prowincja Autonomiczna¹ Kosowo i Metochia jest częścią składową terytorium Serbii, że posiada status zasadniczej autonomii w ramach suwerennego państwa Serbii i z tego statusu Prowincji Autonomicznej Kosowa i Metochii wynikają konstytucyjne obowiązki wszystkich organów państwowych w zakresie reprezentowania i ochrony interesów państwowych Serbii w Kosowie i Metochii we wszystkich wewnętrznych i zagranicznych stosunkach politycznych,

obywatele Serbii uchwalają

KONSTYTUCJĘ REPUBLIKI SERBII

¹ Оryг. Покрајина.

NACZELNE ZASADY KONSTYTUCJI

Rozdział pierwszy

NACZELNE ZASADY KONSTYTUCJI

Republika Serbii

Artykuł 1

Republika Serbii jest państwem Narodu serbskiego i wszystkich obywateli, którzy w niej żyją, jest oparta na rządach prawa i sprawiedliwości społecznej, zasadach demokracji obywatelskiej, prawach i wolnościach człowieka i mniejszości narodowych oraz przywiązana do zasad i wartości europejskich.

Podmiot suwerenności

Artykuł 2

Suwerenność pochodzi od obywateli, którzy ją sprawują w formie referendum, inicjatywy ludowej i poprzez swoich przedstawicieli wybranych w wolnych wyborach.

Żaden organ państwowy, organizacja polityczna, grupa ani jednostka nie może zawłaszczać obywatelskiej suwerenności, ani ustanawiać władz wbrew swobodnie wyrażonej woli obywateli.

Rządy prawa

Artykuł 3

Rządy prawa są fundamentalną zasadą Konstytucji, a ich podstawą są niezbywalne prawa człowieka.

Rządy prawa realizowane są poprzez wolne i bezpośrednie wybory, konstytucyjne gwarancje praw człowieka i mniejszości narodowych, podział władzy, niezależną władzę sądowniczą oraz podporządkowanie władz Konstytucji i ustawom.

Podział władzy

Artykuł 4

Porządek prawny stanowi jedność.

System rządów opiera się na podziale władz na ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską.

Relacje pomiędzy trzema władzami opierają się na równowadze i wzajemnej kontroli.

Władza sędziowska jest niezależna.

Partie polityczne

Artykuł 5

Gwarantuje się oraz uznaje rolę partii politycznych w demokratycznym wyrażaniu politycznej woli obywateli.

Tworzenie partii politycznych nie podlega ograniczeniom.

Zakazana jest działalność partii politycznych, która jest ukierunkowana na burzenie porządku konstytucyjnego, łamanie zagwarantowanych praw człowieka, praw mniejszości narodowych lub wywoływanie nienawiści na tle rasowym, narodowym czy wyznaniowym.

Partie polityczne nie mogą bezpośrednio sprawować władzy ani jej swojej kontroli podporządkować.

Zakaz konfliktu interesów

Artykuł 6

Nikt nie może sprawować funkcji państwowej ani publicznej, która pozostaje w konflikcie z pełnionymi przez niego innymi funkcjami publicznymi, pracą zawodową lub interesami prywatnymi.

Konflikt interesów i odpowiedzialność za jego naruszenie określa Konstytucja i ustawa.

Herb, flaga i hymn

Artykuł 7

Republika Serbii posiada swój herb, flagę i hymn.

Herb Republiki Serbii stosowany jest jako Herb Wielki i Herb Mały.

Istniejąca flaga Republiki Serbii jest stosowana jako Flaga Narodowa i Flaga Państwowa.

Hymnem Republiki Serbii jest wzniosła pieśń "Боже правде"².

Wygląd i wykorzystanie herbu, flagi i hymnu określa ustawa.

Terytorium i granice

Artykuł 8

Terytorium Republiki Serbii jest jednolite i niepodzielne.

Granica Republiki Serbii jest nienaruszalna i może ulec zmianie w drodze procedury przewidzianej dla zmiany Konstytucji.

Stolica

Artykuł 9

Stolicą Republiki Serbii jest Belgrad.

Język i pismo

Artykuł 10

W Republice Serbii językiem urzędowym jest język serbski, a urzędowym alfabetem cyrylica.

Urzędowe posługiwanie się innymi językami i alfabetami określa ustawa uchwalona zgodnie z Konstytucją.

Świeckość państwa

Artykuł 11

Republika Serbii jest państwem świeckim.

Kościóły i wspólnoty wyznaniowe są oddzielone od państwa.

Żadna z religii nie może być uznana za religię państwową ani obowiązującą.

² „Sprawiedliwy Boże”.

Autonomia prowincji i samorząd lokalny

Artykuł 12

Władza państwowa ograniczona jest prawami obywatela do autonomii prowincji i do samorządu lokalnego.

Prawo obywateli do autonomii prowincji i samorządu lokalnego podlega wyłącznie kontroli jego konstytucyjności i legalności.

Ochrona obywateli i Serbów za granicą

Artykuł 13

Republika Serbii chroni prawa i interesy swoich obywateli za granicą.

Republika Serbii rozwija i wspiera relacje Serbów, którzy mieszkają za granicą z krajem ojczystym.

Ochrona mniejszości narodowych

Artykuł 14

Republika Serbii chroni prawa mniejszości narodowych.

Państwo gwarantuje szczególną ochronę mniejszościom narodowym w celu realizacji pełnego równouprawnienia i zachowania ich tożsamości.

Równouprawnienie płci

Artykuł 15

Państwo gwarantuje równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwija politykę równych szans.

Stosunki międzynarodowe

Artykuł 16

Polityka zagraniczna Republiki Serbii opiera się na powszechnie przyjętych zasadach i normach prawa międzynarodowego.

Powszechnie przyjęte zasady prawa międzynarodowego oraz ratyfikowane umowy międzynarodowe są częścią składową porządku prawnego Republiki Serbii i stosowane są bezpośrednio. Ratyfikowane umowy międzynarodowe winny pozostawać w zgodzie z Konstytucją.

Status cudzoziemca

Artykuł 17

Zgodnie z umowami międzynarodowymi cudzoziemcy posiadają w Republice Serbii pełnię praw gwarantowanych Konstytucją i ustawą, z wyjątkiem praw przyznanych przez Konstytucję i ustawy wyłącznie obywatelom Republiki Serbii.

PRAWA I WOLNOŚCI
CZŁOWIEKA ORAZ
MNIEJSZOŚCI

PRAWA I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA ORAZ MNIEJSZOŚCI

1. PODSTAWOWE ZASADY

Bezpośrednie wdrażanie gwarantowanych praw

Artykuł 18

Prawa człowieka i mniejszości gwarantowane w Konstytucji stosuje się bezpośrednio.

Konstytucja gwarantuje i jako taka, bezpośrednio wdraża prawa człowieka i mniejszości gwarantowane przez powszechnie akceptowane zasady prawa międzynarodowego, ratyfikowane w umowach międzynarodowych i ustawach. Ustawa może określać sposób realizacji tych praw jedynie, gdy wyraźnie przewiduje to Konstytucja lub jest to niezbędne z uwagi na charakter danego prawa, przy czym nie może ona ingerować w istotę gwarantowanego prawa.

Przepisy o prawach człowieka i mniejszości winny być interpretowane na rzecz promowania wartości demokratycznego społeczeństwa, z poszanowaniem obowiązujących międzynarodowych standardów praw człowieka i mniejszości oraz praktyką instytucji międzynarodowych czuwających nad ich wdrażaniem.

Cel konstytucyjnych gwarancji

Artykuł 19

Gwarancje niezbywalnych praw człowieka i mniejszości w Konstytucji służą ochronie godności i urzeczywistnieniu pełnej wolności i równości każdej jednostki w praworządnym, otwartym i demokratycznym społeczeństwie opartym na zasadach rządów prawa.

Ograniczenia praw człowieka i mniejszości

Artykuł 20

Prawa człowieka i mniejszości gwarantowane przez Konstytucję mogą zostać ograniczone ustawą, o ile takie ograniczenie Konstytucja dopuszcza, i w celu oraz w zakresie niezbędnym dla realizacji przewidzianych Konstytucją ograniczeń w demokratycznym społeczeństwie bez ingerowania w istotę gwarantowanego prawa.

Osiągnięty poziom praw człowieka i mniejszości nie może ulegać obniżeniu.

W przypadku ograniczenia praw człowieka i mniejszości, wszystkie organy państwowe, a szczególnie sądy, powinny brać pod uwagę istotę ograniczanego prawa, doniosłość celu ograniczenia, naturę i skalę ograniczeń, relację ograniczenia do jego celu, jak i to, czy istnieje sposób, by cel ograniczenia mógł być osiągnięty środkami w mniejszym stopniu ograniczającymi prawa.

Zakaz dyskryminacji

Artykuł 21

Wszyscy są równi wobec Konstytucji i prawa.

Każdy ma prawo do takiej samej ochrony prawnej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji.

Zabrania się wszelkiej dyskryminacji, bezpośredniej i pośredniej, mającej jakąkolwiek podstawę, w szczególności ze względu na rasę, płeć, przynależność narodową, przynależność społeczną, urodzenie, wyznanie, polityczne i inne przekonania, status majątkowy, kulturę, język, wiek i niepełnosprawność umysłową lub fizyczną.

Nie uważa się za dyskryminację środków specjalnych, które Republika Serbii może wprowadzić w celu osiągnięcia pełnego równouprawnienia jednostek lub grup osób, które pozostają w nierównym położeniu w stosunku do innych obywateli.

Ochrona praw i wolności człowieka oraz mniejszości

Artykuł 22

Każdy ma prawo do ochrony sądowej w przypadku naruszenia lub ograniczenia praw człowieka albo mniejszości gwarantowanych przez Konstytucję, jak i prawo do usunięcia skutków będących ich następstwem.

W celu ochrony swoich praw i wolności gwarantowanych w Konstytucji obywatele mogą zwracać się do instytucji międzynarodowych.

2. PRAWA I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA

Godność i swobodny rozwój osobowości

Artykuł 23

Godność człowieka jest nienaruszalna i wszyscy zobowiązani są do jej poszanowania i ochrony.

Każdy ma prawo do swobodnego rozwoju swojej osobowości, o ile nie narusza to praw innych, gwarantowanych w Konstytucji.

Prawo do życia

Artykuł 24

Życie ludzkie jest nienaruszalne.

W Republice Serbii nie ma kary śmierci.

Zabronione jest klonowanie istot ludzkich.

Nienaruszalność integralności fizycznej i psychicznej

Artykuł 25

Integralność fizyczna i psychiczna jest nienaruszalna.

Nikt nie może być poddany torturom, ani narażony na nieludzkie czy poniżające traktowanie lub karanie, ani poddany medycznym lub naukowym badaniom bez swobodnego wyrażenia zgody.

Zakaz niewolnictwa, poddaństwa i pracy przymusowej

Artykuł 26

Nikt nie może być przetrzymywany w niewoli lub poddaństwie.

Jakakolwiek forma handlu ludźmi jest zakazana.

Zabrania się pracy przymusowej. Wykorzystanie seksualne lub ekonomiczne osoby, która znajduje się w niekorzystnej sytuacji, uważa się za pracę przymusową.

Nie jest uznawana za pracę przymusową praca lub służba osoby odbywającej karę pozbawienia wolności, o ile osoba ta wykonuje pracę dobrowolnie i za wynagrodzeniem pieniężnym, praca lub służba w wojsku, jak również praca albo służba podczas stanu wyjątkowego lub stanu wojennego, o ile jest zgodna z regulacjami przewidzianymi na wypadek stanu wyjątkowego albo stanu wojennego.

Prawo do wolności i bezpieczeństwa

Artykuł 27

Każdy ma prawo do wolności osobistej i bezpieczeństwa. Pozbawienie wolności jest dopuszczalne jedynie w wypadkach i w trybie przewidzianym ustawą.

Osobę, która została pozbawiona wolności przez organ państwowy natychmiast informuje się o powodach pozbawienia wolności w języku dla niej zrozumiałym, o wysuniętych pod jej adresem zarzutach, jak i o jej prawach. Ma ona prawo do natychmiastowego poinformowania wskazaną przez siebie osobę o fakcie pozbawienia wolności.

Każdy pozbawiony wolności ma prawo do odwołania się do sądu, który jest zobowiązany do bezzwłocznego orzeczenia o zgodności decyzji o pozbawieniu wolności z prawem, albo przywrócenia wolności, o ile decyzja w tej sprawie podjęta została z naruszeniem prawa.

Karę pozbawienia wolności może orzec wyłącznie sąd.

Postępowanie z osobą pozbawioną wolności

Artykuł 28

Wobec osoby, która została pozbawiona wolności, powinno się postępować humanitarnie i z poszanowaniem jej godności osobistej.

Zabrania się jakiegokolwiek przemocy wobec osoby pozbawionej wolności.

Zabrania się wymuszania zeznań.

Prawa szczególne w przypadku aresztu i pozbawienia wolności bez wyroku sądu

Artykuł 29

Osobie pozbawionej wolności bez wyroku sądu bezzwłocznie oświadcza się, że ma prawo do odmowy zeznań oraz do zeznań w obecności wskazanego przez siebie obrońcy, albo – w przypadku braku środków finansowych na zatrudnienie obrońcy – prawo do przydzielonego obrońcy, który udzieli pomocy bezpłatnie.

Osoba, której pozbawiono wolności bez wyroku sądu winna być bezzwłocznie, a najpóźniej w ciągu 48 godzin, przekazana do dyspozycji sądu odpowiedniej instancji, w przeciwnym wypadku zostaje zwolniona.

Areszt

Artykuł 30

Osoba, wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniła przestępstwo może zostać aresztowana wyłącznie na podstawie wyroku sądu i jedynie w przypadku, gdy jest to konieczne z uwagi na toczące się postępowanie karne.

Jeśli nie została przesłuchana przed podjęciem decyzji o zastosowaniu aresztu albo jeśli nakaz aresztowania nie został wykonany bezpośrednio po jego wydaniu, osoba aresztowana winna być w ciągu 48 godzin od momentu pozbawienia wolności doprowadzona przed właściwy sąd, który ponownie orzeka o zastosowaniu aresztu.

Pisemną i uzasadnioną decyzję sądu o aresztowaniu doręcza się aresztantowi najpóźniej 12 godzin od aresztowania. Decyzję o odwołaniu od aresztu sąd podejmuje i dostarcza aresztowanemu w ciągu 48 godzin.

Okres trwania aresztu

Artykuł 31

Okres trwania aresztu sąd ogranicza do możliwie najkrótszego czasu, biorąc pod uwagę jego przyczyny. Areszt orzeczony decyzją sądu pierwszej instancji trwa nie dłużej niż trzy miesiące, chyba że sąd wyższej instancji, zgodnie z ustawą, przedłuży go o kolejne trzy miesiące. Jeżeli w przeciągu tego okresu nie zostanie wniesione oskarżenie, aresztowany odzyskuje wolność.

Po wniesieniu oskarżenia sąd orzeka o areszcie na najkrótszy konieczny okres przewidziany ustawą.

Jeżeli ustaną przyczyny, dla których podjęto decyzję o aresztowaniu, aresztowany zostaje zwolniony w celu obrony z wolnej stopy.

Prawo do uczciwego sądu

Artykuł 32

Każdy ma prawo do niezawisłego, bezstronnego i powołanego ustawą sądu, który sprawiedliwie, jawnie i bezzwłocznie zdecyduje o jego prawach i obowiązkach, zasadności podejrzeń będących powodem wszczęcia postępowania, jak i o oskarżeniu przeciw niemu.

Każdemu gwarantuje się prawo do bezpłatnego tłumacza, jeśli nie mówi czy nie rozumie języka, który jest urzędowym językiem postępowania sądowego oraz prawo do bezpłatnego tłumacza, gdy jest niewidomy, niesłyszący lub niemy.

Jawność postępowania sądowego, zgodnie z ustawą, może być wyłączona w toku całego postępowania sądowego albo w jego części wyłącznie w celu ochrony interesu bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego i moralności w społeczeństwie demokratycznym, jak też ochrony interesów małoletnich lub prywatności stron.

Specjalne prawa oskarżonego

Artykuł 33

Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa karnego ma prawo, by w jak najkrótszym czasie, zgodnie z ustawą, szczegółowo i w języku dla niego zrozumiałym, być informowanym o istocie i przyczynach postawienia zarzutów przeciwko niemu, jak i o dowodach zgromadzonych przeciwko niemu.

Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa karnego ma prawo do obrony i prawo do obrońcy wedle swego uznania, by móc się z nim bez przeszkód komunikować, a także do posiadania odpowiedniego czasu i warunków do przygotowania obrony.

Oskarżony nie posiadający odpowiednich środków finansowych – zgodnie z prawem – ma prawo do obrońcy z urzędu, jeśli wymaga tego interes sprawiedliwości.

Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa karnego i stający przed sądem ma prawo do rozpatrzenia sprawy w jego obecności i nie może być skazany, jeżeli nie umożliwiono mu wysłuchania i obrony.

Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa karnego, ma prawo sam lub za pośrednictwem obrońcy przedstawić dowody na swoją korzyść, przesłuchać świadków oskarżenia i żądać, by przy zagwarantowaniu tych samych warunków, jak wobec świadków oskarżenia, w jego obecności przesłuchani zostali świadkowie obrony.

Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa karnego ma prawo do procesu sądowego bez zbędnej zwłoki.

Osobie, która jest oskarżona lub która staje przed sądem przysługuje prawo do odmowy zeznań przeciwko sobie lub swoim bliskim oraz prawo do nie przyznawania się do winy.

Oskarżony o przestępstwo przewidziane prawem i zgodnie z nim, posiada wszystkie prawa, które posiada każda inna osoba fizyczna, przeciwko której prowadzone jest postępowanie za inne przestępstwo podlegające karze.

Gwarancje bezpieczeństwa w prawie karnym

Artykuł 34

Nikt nie może być uznany za winnego za czyn, który został popełniony w chwili, gdy ustawa, ani żaden akt wydany na jej podstawie nie uznawał go za czyn karalny, nie może też być orzeczona kara, która nie była przewidziana za popełnienie tego czynu.

Kary wymierza się zgodnie z uregulowaniami obowiązującymi w momencie popełnienia przestępstwa, z wyjątkiem sytuacji, gdy uregulowania późniejsze są korzystniejsze dla sprawcy. Przestępstwa karne oraz kary określa ustawa.

Każdy przeciwko komu wysunięto zarzut popełnienia przestępstwa jest uważany za niewinnego, dopóki wina nie zostanie jemu udowodniona prawomocnym wyrokiem sądu.

Nikt nie może być ścigany ani karany za przestępstwo karne, za które został prawomocnie uniewinniony, wobec którego wycofano oskarżenie lub prawomocnie zakończono postępowanie. Wyrok sądu nie może ulec zmianie na niekorzyść oskarżonego w ramach nadzwyczajnych środków odwoławczych. Te same zasady mają zastosowanie wobec innych czynów prawnie zabronionych.

W drodze wyjątku – zgodnie z istniejącymi regulacjami prawnymi – dopuszcza się wznowienie postępowania, jeżeli zostały ujawnione nowe dowody o faktach, które, o ile byłyby znane w trakcie postępowania sądowego, mogłyby w istotny sposób wpłynąć na jego wynik, albo jeżeli w trakcie wcześniejszego postępowania sądowego doszło do poważnych zaniedbań, co mogło mieć wpływ na wynik postępowania.

Nie podlega przedawnieniu ściganie oraz wykonanie kary za zbrodnie wojenne, ludobójstwo i działania przeciw ludzkości.

Prawo do oczyszczenia z zarzutów i zadośćuczynienia

Artykuł 35

Każdy bezpodstawnie i niezgodnie z prawem pozbawiony wolności, aresztowany lub skazany za popełnienie przestępstwa karnego,

ma prawo do oczyszczenia z zarzutów i zadośćuczynienia za krzywdy doznane od Republiki Serbii oraz do innych uprawnień określonych ustawą.

Każdy ma prawo do materialnego lub niematerialnego zadośćuczynienia za krzywdy wyrządzone bezprawnym lub niewłaściwym działaniem organu państwowego, organu wykonującego funkcje władzy publicznej, organu prowincji autonomicznej lub samorządu lokalnego.

Ustawa określa warunki, na podstawie których strona może dochodzić zadośćuczynienia bezpośrednio od podmiotu, który wyrządził tę szkodę.

Prawo do równej ochrony praw i do środków ochrony prawnej

Artykuł 36

Gwarantuje się równe prawa przed sądem i innymi organami państwowymi, organami wykonującymi władzę publiczną, organami prowincji autonomicznej i jednostek samorządu lokalnego.

Każdy ma prawo do odwołania lub innych środków ochrony prawnej przeciwko każdej decyzji dotyczącej jego praw, obowiązków lub prawnie chronionych interesów.

Prawo do bycia podmiotem prawa

Artykuł 37

Każdy wyposażony jest w zdolność prawną.

Po osiągnięciu pełnoletności każdy może decydować o swoich prawach i obowiązkach. Pełnoletność osiąga się po ukończeniu osiemnastego roku życia.

Każdy swobodnie może wybrać i wykorzystywać swoje imiona i imiona swoich dzieci.

Prawo do obywatelstwa

Artykuł 38

Nabycie i utratę obywatelstwa Republiki Serbii reguluje ustawa.

Obywatel Republiki Serbii nie może zostać wydalony z kraju, pozbawiony obywatelstwa ani pozbawiony prawa do jego zmiany.

Każde dziecko urodzone w Republice Serbii ma prawo do obywatelstwa Republiki Serbii, chyba że spełnia ono warunki do otrzymania obywatelstwa innego kraju.

Wolność przemieszczania się

Artykuł 39

Każdy ma prawo do swobodnego przemieszczania się i zamieszkiwania na terytorium Republiki Serbii, do jej opuszczenia i do powrotu.

Wolność przemieszczania się, zamieszkiwania i prawo do opuszczenia Republiki Serbii może być ograniczona ustawą, gdy wymaga tego postępowanie karne, ochrona porządku publicznego i pokoju społecznego, zapobieżenie rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych lub obrona Republiki Serbii.

Wjazd obcokrajowców do Republiki Serbii i ich pobyt na jej terytorium określa ustawa. Obcokrajowiec może być wydalony wyłącznie na podstawie decyzji uprawnionego organu, w ustawowo przewidzianym trybie, o ile zagwarantowano mu wystarczający czas na wniesienie odwołania od tej decyzji, i jedynie do kraju, w którym nie grozi mu prześladowanie ze względu na przynależność rasową, płeć, wyznanie, przynależność narodową, obywatelstwo, przynależność do określonej grupy społecznej, ze względu na poglądy polityczne oraz gdy nie istnieje zagrożenie poważnego naruszenia jego praw gwarantowanych niniejszą Konstytucją.

Nienaruszalność mieszkania

Artykuł 40

Mieszkanie jest nienaruszalne.

Nikt nie może bez pisemnej zgody sądu wejść do obcego mieszkania lub do innych pomieszczeń wbrew woli ich posiadacza ani dokonywać ich przeszukiwania. Posiadacz mieszkania i innych pomieszczeń ma prawo być obecnym w czasie przeszukiwania, bądź reprezentowanym przez swojego pełnomocnika w obecności dwóch pełnoletnich świadków. Jeśli posiadacz lub jego przedstawiciel nie są obecni, przeszukiwanie może odbyć się w obecności dwóch pełnoletnich świadków.

Bez zgody sądu wejście do obcego mieszkania lub do innych pomieszczeń oraz dokonanie przeszukiwania bez obecności świadków dozwolone jest w drodze wyjątku i w trybie przewidzianym ustawą, gdy jest to niezbędne do natychmiastowego aresztowania i zatrzymania sprawcy przestępstwa lub jeżeli jest to niezbędne dla zapobieżenia bezpośredniemu i poważnemu zagrożeniu wobec osób lub ich własności.

Tajemnica korespondencji i innych form komunikowania

Artykuł 41

Tajemnica korespondencji i innych form komunikowania stanowi nienaruszalne prawo.

Odstępstwo jest dozwolone wyłącznie na określony czas i na podstawie decyzji sądu oraz jeśli jest to konieczne z uwagi na prowadzone postępowanie karne lub ochronę bezpieczeństwa Republiki Serbii w trybie przewidzianym ustawą.

Ochrona danych osobowych

Artykuł 42

Gwarantuje się prawo do ochrony danych osobowych.

Zbieranie, przechowywanie, przetwarzanie i wykorzystywanie danych osobowych podlega regulacji ustawowej.

Wykorzystywanie danych osobowych poza celami dla których zostały zebrane jest zabronione i podlega karze przewidzianej ustawą, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie, gdy

toczy się postępowanie karne lub w celu ochrony bezpieczeństwa Republiki Serbii.

Każdy ma prawo do informacji o danych zgromadzonych na swój temat, zgodnie z ustawą, oraz prawo do ochrony sądowej w przypadku naruszenia jego prawa.

Wolność myśli, sumienia i wyznania

Artykuł 43

Gwarantuje się wolność myśli, sumienia, przekonań i wyznania, prawo do pozostania przy swoich przekonaniach lub wyznaniu oraz do ich zmiany zgodnie z własną wolą.

Nikt nie jest obowiązany do ujawniania swoich przekonań religijnych i innych przekonań.

Każdy może swobodnie praktykować swoją religię lub wyznanie poprzez uczestnictwo w obrzędach religijnych, nabożeństwach religijnych, nauczanie – indywidualnie lub wspólnie z innymi, a także prywatnie lub publicznie przedstawiać swoje przekonania religijne.

Wolność praktykowania wyznania i przekonań może być ograniczona ustawą wyłącznie, gdy jest to konieczne w społeczeństwie demokratycznym w celu ochrony życia i zdrowia ludzi, moralności społeczeństwa demokratycznego, wolności i praw obywateli zagwarantowanych Konstytucją, bezpieczeństwa i porządku publicznego lub w celu zapobieżenia prowokowaniu lub podsycaniu nienawiści religijnej, narodowościowej lub rasowej.

Rodzice i prawni opiekunowie mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie ze swoimi przekonaniem.

Kościoły i wspólnoty religijne

Artykuł 44

Kościoły i wspólnoty religijne są równoprawne i oddzielone od państwa.

Kościół i wspólnoty wyznaniowe są równoprawne i samodzielnie decydują o swojej wewnętrznej organizacji, działalności religijnej, praktykowaniu obrzędów religijnych, zakładaniu szkół religijnych, instytucji socjalnych i charytatywnych i zarządzają nimi zgodnie z ustawą.

Sąd Konstytucyjny może zakazać działalności wspólnocie religijnej tylko i wyłącznie wtedy, jeśli jej działalność zagraża prawu do życia, prawu do zdrowia psychicznego i fizycznego, prawom dzieci, prawu do nietykalności osobistej i integralności rodziny, prawu własności, bezpieczeństwu publicznemu i publicznemu porządkowi, oraz jeśli prowokuje i podsyca nietolerancję religijną, narodowościową lub rasową.

Klauzula sumienia

Artykuł 45

Nikt nie może być zobowiązany do pełnienia służby wojskowej lub innej usługi z wykorzystaniem broni, jeżeli jest to sprzeczne z jego religią lub przekonaniem.

Każdy powołujący się na klauzulę sumienia – w zakresie określonym ustawą, może być wezwany do wypełnienia obowiązku służby wojskowej bez obowiązku noszenia broni.

Wolność myśli i wypowiedzi

Artykuł 46

Gwarantuje się wolność myśli i wypowiedzi, jak i wolność poszukiwania, odbioru i rozpowszechniania informacji i idei w formie mówionej, pisemnej, za pośrednictwem obrazu lub w inny sposób.

Wolność wypowiedzi może być ograniczona prawem, jeśli jest to konieczne w celu ochrony praw i wizerunku innych, ochrony autorytetu i bezstronności sądu, ochrony zdrowia publicznego, moralności społeczeństwa demokratycznego i bezpieczeństwa narodowego Republiki Serbii.

Wolność deklarowania przynależności narodowościowej

Artykuł 47

Deklarowanie przynależności narodowościowej pozostaje do swobodnego uznania.

Nikt nie jest zobowiązany do deklarowania swojej przynależności narodowościowej.

Poszanowanie różnic

Artykuł 48

Stosując odpowiednie środki w edukacji, kulturze i informacji publicznej, Republika Serbii sprzyja rozumieniu, uznawaniu i poszanowaniu różnic ze względu na istniejące zróżnicowanie etniczne, kulturowe, językowe lub przynależność religijną swoich obywateli.

Zakaz szerzenia nienawiści rasowych, narodowościowych i religijnych

Artykuł 49

Każdy przejaw wywoływania i podsycania nienawiści rasowych, narodowościowych i religijnych lub innych nierówności, nienawiści i nietolerancji jest zabroniony i podlega karze.

Wolność mediów

Artykuł 50

Każdy ma prawo, bez potrzeby uzyskania zgody i w sposób przewidziany prawem, wydawać gazety i inne środki informacji publicznej.

Stacje telewizyjne i radiowe tworzy się w trybie przewidzianym ustawą.

W Republice Serbii nie ma cenzury. Właściwy sąd może zapobiec rozpowszechnianiu informacji i idei poprzez środki informacji publicznej jedynie, gdy jest to konieczne dla społeczeństwa demokratycznego w celu uniemożliwienia nawoływania do złamania porządku określonego w Konstytucji lub naruszenia integralności

terytorialnej Republiki Serbii, zapobieżenia podżeganiu do wojny i zachęcaniu do bezpośredniej przemocy lub w celu zapobieżenia szerzeniu nienawiści rasowej, narodowościowej lub religijnej, które pobudzają dyskryminację, wrogość i przemoc.

Korzystanie z prawa do korygowania nieprawdziwych, niekompletnych lub nieprawidłowo przekazanych informacji naruszających prawa czy interesy osoby, a także prawo do odpowiedzi na opublikowane informacje reguluje ustawa.

Prawo do informacji

Artykuł 51

Każdy ma prawo być wiernie, w pełni i na czas informowany o istotnych dla społeczeństwa sprawach, a środki informacji publicznej zobowiązane są do przestrzegania tego uprawnienia.

Każdy ma prawo dostępu do danych, które są w posiadaniu organów państwowych i organizacji, którym, zgodnie z ustawą, przekazano uprawnienia władcze w sprawach publicznych.

Prawo wyborcze

Artykuł 52

Każdy pełnoletni obywatel Republiki Serbii posiadający zdolność prawną ma prawo do wybierania i do bycia wybieranym.

Prawo wyborcze jest powszechne i równe, wybory są wolne i bezpośrednie, a głosowanie jest tajne i realizowane osobiście.

Prawo wyborcze korzysta z ochrony prawnej określonej ustawą.

Prawo do udziału w zarządzaniu sprawami publicznymi

Artykuł 53

Obywatele mają prawo do udziału w zarządzaniu sprawami publicznymi i do równych szans w obejmowaniu stanowisk urzędniczych oraz funkcji publicznych.

Wolność zgromadzeń

Artykuł 54

Obywatele mogą gromadzić się swobodnie.

Zgromadzenia w pomieszczeniach zamkniętych nie podlegają zezwoleniu ani zgłaszaniu.

Zgromadzenia, demonstracje i inne zebrania obywateli na otwartej przestrzeni podlegają zgłoszeniu organom państwowym zgodnie z ustawą.

Wolność zgromadzeń może być ograniczona ustawą jedynie, gdy jest to konieczne w celu ochrony zdrowia publicznego, moralności, praw innych lub bezpieczeństwa Republiki Serbii.

Wolność zrzeszania się

Artykuł 55

Gwarantuje się wolność politycznego, związkowego i innych form zrzeszania się oraz prawo do pozostawania poza stowarzyszeniami.

Zgodnie z ustawą stowarzyszenia tworzy się bez wcześniejszej zgody, poprzez dokonanie wpisu do rejestru prowadzonego przez organ państwowy.

Zabronione są stowarzyszenia tajne i paramilitarne.

Sąd Konstytucyjny może zakazać utworzenia wyłącznie takiego stowarzyszenia, którego działalność jest ukierunkowana na naruszenie porządku konstytucyjnego, łamanie gwarantowanych praw człowieka i mniejszości lub wzniecanie nienawiści rasowych, narodowościowych lub religijnych.

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego, sędziowie, prokuratorzy, obrońca Obywatela³, policjanci i żołnierze nie mogą należeć do partii politycznych.

³ Odpowiednik Rzecznika Praw Obywatelskich.

Prawo do petycji

Artykuł 56

Każdy ma prawo do tego, by osobiście lub wspólnie z innymi skierować petycje i inne wnioski do organów państwowych, organizacji, które realizują uprawnienia władcze, organów prowincji autonomicznych i organów jednostek samorządów lokalnych i, jeżeli o to wnosił, do otrzymania od nich odpowiedzi.

Nikt nie może być poszkodowany z powodu przedkładanych petycji lub wniosków.

Nikt nie może ponieść szkody z powodu spraw podnoszonych czy to w petycji, czy też w przedłożonych wnioskach, z wyjątkiem tych, które stanowią przestępstwo.

Prawo do azylu

Artykuł 57

Każdy cudzoziemiec zasadnie obawiający się prześladowania z powodu swojej rasy, płci, języka, wyznania, przynależności narodowościowej lub przynależności do jakiejś grupy, lub z powodu swoich politycznych przekonań, ma prawo do azylu w Republice Serbii.

Procedurę przyznania azylu określa ustawa.

Prawo do własności

Artykuł 58

Gwarantuje się pokojowe korzystanie z własności osobistej i innych praw własności nabytych zgodnie z prawem.

Można pozbawić prawa własności albo je ograniczyć wyłącznie w przypadku ochrony interesu publicznego określonego ustawą i jedynie za wypłaceniem rekompensaty nie niższej niż wartość rynkowa.

Ustawa może ograniczyć sposób korzystania z własności.

Przejęcie lub ograniczenie prawa własności w celu opłaty podatku, innych opłat lub kar dozwolone jest tylko w zakresie określonym ustawą.

Prawo do dziedziczenia

Artykuł 59

Gwarantuje się prawo do dziedziczenia zgodnie z ustawą.

Prawo do dziedziczenia nie może być zniesione lub ograniczone z powodu niewywiązywania się z obowiązków publicznych.

Prawo do pracy

Artykuł 60

Każdemu gwarantuje się prawo do pracy w zakresie, jaki przewiduje ustawa.

Każdy ma prawo do swobodnego wyboru wykonywanej pracy.

Wszystkie miejsca pracy powinny być dostępne dla wszystkich na równych warunkach.

Każdy ma prawo do poszanowania godności osobistej w pracy, bezpiecznych i zdrowych warunków pracy, niezbędnej ochrony pracy, ograniczonego czasu pracy, dobowego i tygodniowego odpoczynku, płatnego urlopu rocznego, sprawiedliwej zapłaty za pracę i do prawnej ochrony w przypadku ustania stosunku pracy. Nikt nie może się zrzec tych praw.

Kobietom, młodzieży i osobom niepełnosprawnym przysługuje szczególna ochrona pracy i szczególne warunki pracy zgodnie z ustawą.

Prawo do strajku

Artykuł 61

Zatrudnieni mają prawo do strajku zgodnie z ustawą i umowami zbiorowymi.

Prawo do strajku może być ograniczone wyłącznie ustawą, z uwagi na naturę i rodzaj wykonywanej działalności gospodarczej.

Prawo do zawarcia związku małżeńskiego i równouprawnienia małżonków

Artykuł 62

Każdy ma prawo do swobodnego decydowania o zawarciu związku małżeńskiego i rozwodzie.

Małżeństwo zawiera się w wyniku swobodnego i zgodnego oświadczenia woli przez mężczyznę i kobietę przed organem państwowym.

Zawarcie, trwanie i rozwód małżeństwa oparte są na równouprawnieniu mężczyzny i kobiety.

Małżeństwo, stosunki małżeńskie i rodzinne reguluje ustawa.

Związki pozamałżeńskie traktowane są na równi z małżeństwem, zgodnie z ustawą.

Wolność decydowania o rodzicielstwie

Artykuł 63

Każdy ma prawo do indywidualnego decydowania o rodzicielstwie.

Republika Serbii podejmuje starania wspierające rodziców w podjęciu decyzji o posiadaniu dzieci i oferuje w tym zakresie pomoc.

Prawa dziecka

Artykuł 64

Dzieci korzystają z praw człowieka stosownie do swojego wieku i dojrzałości emocjonalnej.

Każde dziecko ma prawo do własnego imienia, wpisu do rejestru urodzeń, prawo do wiedzy o swoim pochodzeniu i prawo do ochrony swojej tożsamości.

Dzieci podlegają ochronie przed psychicznym, fizycznym, ekonomicznym i jakimkolwiek innym wykorzystywaniem lub wyrażaniem im krzywdy.

Dzieci urodzone w związku pozamałżeńskim mają takie same prawa jak dzieci urodzone w związkach małżeńskich.

Prawa dzieci i ich ochronę reguluje ustawa.

Prawa i obowiązki rodziców

Artykuł 65

Rodzice mają prawo i obowiązek utrzymywać, wychowywać i kształcić swoje dzieci, i w tym zakresie są równouprawnieni.

Wszystkie lub poszczególne prawa mogą być, zgodnie z ustawą – jednemu lub obydwójgu rodzicom – odebrane lub ograniczone wyłącznie na podstawie orzeczenia sądu, jeśli jest to w najlepiej pojętym interesie dziecka.

Szczególne ochrona rodziny, matki, rodzica samotnie wychowującego dziecko i dziecka

Artykuł 66

Rodzina, matka, rodzic samotnie wychowujący dziecko oraz dziecko w Republice Serbii korzystają ze specjalnej ochrony określonej ustawą.

Matce, przed i po porodzie, przysługuje specjalna opieka i ochrona.

Specjalna ochrona przysługuje dzieciom, o które nie troszczą się rodzice i dzieciom, które są opóźnione w rozwoju psychicznym lub fizycznym.

Dzieci nie mające ukończonego 15 roku życia nie mogą być zatrudniane, ani też, jeśli nie ukończyły 18 roku życia, nie mogą pracować w warunkach szkodliwych dla zdrowia lub moralności.

Prawo do pomocy prawnej

Artykuł 67

Każdemu, na zasadach określonych ustawą, gwarantuje się prawo do pomocy prawnej.

Pomocy prawnej udzielają kancelarie adwokackie jako autonomiczna i niezależna służba prawna oraz biura pomocy prawnej utworzone w jednostkach samorządu lokalnego zgodnie z ustawą.

Ustawa określa, w jakich przypadkach pomoc prawna jest bezpłatna.

Ochrona zdrowia

Artykuł 68

Każdy ma prawo do ochrony swojego zdrowia fizycznego i psychicznego.

Dzieci, kobiety ciężarne, matki w trakcie urlopu macierzyńskiego, samotnie wychowujący dzieci do 7 roku życia oraz osoby starsze – zgodnie z ustawą – otrzymują opiekę zdrowotną ze środków publicznych, o ile – zgodnie z ustawą – nie otrzymują pomocy w innej formie.

Ubezpieczenie zdrowotne, ochrona zdrowia i zakładanie funduszy zdrowotnych podlega regulacji ustawowej.

Republika Serbii wspiera rozwój zdrowia i kultury fizycznej.

Opieka socjalna

Artykuł 69

Obywatele i rodziny potrzebujące pomocy socjalnej w celu przezwyciężenia materialno-bytowych trudności i stworzenia warunków do zapewnienia podstawowych potrzeb życiowych, mają prawo do opieki socjalnej, opierającej się na zasadach sprawiedliwości społecznej, humanizmu i poszanowania godności ludzkiej.

Prawa zatrudnionych i ich rodzin do pomocy i uposażenia socjalnego określa ustawa.

Zatrudnieni – zgodnie z ustawą – posiadają prawo do zasiłku w przypadku tymczasowej niezdolności do pracy, jak też prawo do zasiłku w przypadku tymczasowego bezrobocia.

Inwalidom, weteranom wojennym i ofiarom wojny gwarantuje się szczególną ochronę zgodnie z ustawą.

Fundusze opieki socjalnej tworzy się zgodnie z ustawą.

Zabezpieczenie emerytalne

Artykuł 70

Zabezpieczenie emerytalne reguluje ustawa.

Republika Serbii troszczy się o ekonomiczne zabezpieczenie emerytów.

Prawo do wykształcenia

Artykuł 71

Każdy ma prawo do wykształcenia.

Edukacja podstawowa jest obowiązkowa i bezpłatna, a szkolnictwo średnie jest bezpłatne.

Wszyscy obywatele mają takie same warunki dostępu do kształcenia na wyższych uczelniach. Republika Serbii gwarantuje uzdolnionym, odnoszącym sukcesy uczniom, mającym gorsze warunki materialne, bezpłatne kształcenie na poziomie szkoły wyższej zgodnie z ustawą.

Tworzenie szkół i uniwersytetów określa ustawa.

Autonomia uniwersytetów

Artykuł 72

Gwarantuje się autonomię uniwersytetów, szkół wyższych i instytutów naukowych.

Uniwersytety, szkoły wyższe i instytuty naukowe samodzielnie decydują o swojej strukturze i działalności zgodnie z ustawą.

Wolność działalności naukowej i artystycznej

Artykuł 73

Twórczość naukowa i artystyczna nie podlega żadnym ograniczeniom.

Autorom prac naukowych i artystycznych gwarantuje się, zgodnie z ustawą, prawa materialne i moralne.

Republika Serbii wspiera rozwój nauki, kultury i sztuki.

Zdrowe środowisko naturalne

Artykuł 74

Każdy ma prawo do życia w zdrowym środowisku naturalnym, ma prawo być we właściwym czasie w pełni informowanym o stanie środowiska.

Każdy, a szczególnie Republika Serbii i prowincja autonomiczna, ponosi odpowiedzialność za ochronę środowiska naturalnego.

Każdy ma obowiązek ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego.

3. PRAWA MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH

Naczelne zasady

Artykuł 75

Osobom należącym do mniejszości narodowych, prócz praw, które Konstytucja gwarantuje wszystkim obywatelom, zapewnia się jeszcze prawa dodatkowe – osobiste lub zbiorowe. Prawa osobiste winny być realizowane indywidualnie, a zbiorowe w powiązaniu z innymi, zgodnie z Konstytucją, ustawą i międzynarodowymi umowami.

Osoby należące do mniejszości narodowych, korzystając z przyznanych im praw zbiorowych, działając zgodnie z ustawą, uczestniczą w podejmowaniu decyzji lub sami je podejmują w sprawach dotyczących ich kultury, edukacji, informacji, używania w sprawach urzędowych swojego języka i alfabetu.

Osoby należące do mniejszości narodowych mogą, realizując prawo do samorządności w dziedzinie kultury, edukacji, informacji, używania w sprawach urzędowych swojego języka i alfabetu i działając zgodnie z ustawą, wybierać rady narodowe.

Zakaz dyskryminacji mniejszości narodowych

Artykuł 76

Osobom należącym do mniejszości narodowych gwarantuje się równość wobec prawa i równą ochronę prawną.

Zakazuje się jakiegokolwiek dyskryminacji z powodu przynależności do mniejszości narodowej.

Nie są uważane za dyskryminujące specjalne przepisy i środki tymczasowe, które Republika Serbii może wprowadzić w życie ekonomicznym, społecznym, kulturalnym i politycznym, o ile mają na celu doprowadzenie do pełnej równości pomiędzy obywatelami należącymi do większości a członkami mniejszości narodowych, poprzez usunięcie bardzo niekorzystnych warunków życia, które ich szczególnie doświadczają.

Równouprawienie w zarządzaniu sprawami publicznymi

Artykuł 77

Członkowie mniejszości mają na takich samych zasadach, jak pozostali obywatele prawo do udziału w zarządzaniu sprawami publicznymi i do sprawowania funkcji publicznych.

Przy zatrudnianiu w organach państwa, instytucjach publicznych, organach prowincji autonomicznych i jednostkach samorządowych bierze się pod uwagę strukturę etniczną mieszkańców i odpowiednio liczebną reprezentację członków mniejszości narodowych.

Zakaz przymusowej asymilacji

Artykuł 78

Przymusowa asymilacja członków mniejszości narodowych jest zakazana.

Ochronę członków mniejszości narodowych przed jakąkolwiek czynnością mającą na celu ich przymusową asymilację określa ustawa.

Zabronione jest podejmowanie działań wymuszających zmiany narodowościowego składu mieszkańców na terytorium należącym do mniejszości narodowych żyjących tradycyjnie i w dużych zbiorowościach.

Prawo do ochrony tożsamości

Artykuł 79

Członkowie mniejszości narodowych, zgodnie z ustawą, mają prawo do: ochrony, umacniania, pielęgnowania i publicznego wyrażania swojej narodowości; odrębności kulturowej, etnicznej i religijnej; do wykorzystywania swoich symboli w miejscach publicznych; do posługiwania się swoim językiem i alfabetem; w regionach, w których stanowią większość ludności, organy państwowe, organizacje, które pełnią funkcje publiczne, organy prowincji autonomicznych i jednostki samorządu lokalnego, do prowadzenia postępowania w ich języku; do edukacji we własnym języku w instytucjach publicznych i w instytucjach prowincji autonomicznych; do tworzenia prywatnych placówek edukacyjnych; do używania imienia i nazwiska we własnym języku; w środowiskach, w których stanowią większość ludności do pisania tradycyjnych nazw lokalnych, nazw ulic, osiedli i oznakowań topograficznych w swoim języku; do pełnego, niezwłocznego i bezstronnego informowania w swoim języku, włączając prawo do wyrażania, przyjmowania, wysyłania i wymiany informacji; do tworzenia własnych środków informacji publicznej.

Zgodnie z Konstytucją, ustawą oraz na podstawie aktów prawodawczych prowincji autonomicznych mogą być ustanawiane dodatkowe prawa dla członków mniejszości narodowych.

Prawo do zrzeszania się i współpracy z rodakami

Artykuł 80

Członkowie mniejszości narodowych mogą tworzyć zrzeszenia oświatowe i kulturowe, których działalność będą dobrowolnie finansować.

Republika Serbii uznaje szczególną rolę zrzeszeń kulturowych i oświatowych w realizacji praw członków mniejszości narodowych.

Członkowie mniejszości narodowych mają prawo do pielęgnowania więzi i niezakłóconej współpracy z rodakami spoza terytorium Republiki Serbii.

Rozwijanie ducha tolerancji

Artykuł 81

W dziedzinie edukacji, kultury i informacji Serbia kieruje się duchem tolerancji i międzykulturowym dialogiem i stosuje skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego szacunku, zrozumienia i współpracy między wszystkimi ludźmi, którzy zamieszkują jej terytorium, bez względu na ich tożsamość etniczną, kulturową, językową lub wyznaniową.

SYSTEM EKONOMICZNY I FINANSE PUBLICZNE

SYSTEM EKONOMICZNY I FINANSE PUBLICZNE

SYSTEM EKONOMICZNY I FINANSE PUBLICZNE

1. SYSTEM EKONOMICZNY

Zasady naczelne

Artykuł 82

System ekonomiczny w Republice Serbii opiera się na gospodarce rynkowej, otwartym i wolnym rynku, swobodzie działalności gospodarczej, niezależności podmiotów gospodarczych i równości prywatnych oraz innych form własności.

Republika Serbii jest jednolitym obszarem gospodarczym z jednolitym rynkiem towarów, pracy, kapitału i usług.

Oddziaływanie gospodarki rynkowej na ekonomiczny i socjalny status zatrudnionych podlega regulacji poprzez dialog społeczny związków zawodowych z pracodawcami.

Swoboda działalności gospodarczej

Artykuł 83

Gwarantuje się swobodę prowadzenia działalności gospodarczej.

Działalność gospodarcza może być ograniczona ustawą w celu ochrony zdrowia ludzi, środowiska naturalnego i bogactw naturalnych oraz bezpieczeństwa Republiki Serbii.

Pozycja rynkowa

Artykuł 84

Wszyscy mają równy status prawny na rynku.

Zabrania się działań, które niezgodnie z ustawą, ograniczają wolną konkurencję, poprzez tworzenie lub nadużywanie monopolistycznej bądź dominującej pozycji.

Uprawnienia nabyte zgodnie z ustawą dzięki inwestycjom kapitałowym nie mogą ulec w drodze ustawy ograniczeniom.

Status prawny podmiotów zagranicznych na rynku jest równy podmiotom krajowym.

Prawo własności cudzoziemców

Artykuł 85

Zagraniczne osoby fizyczne i prawne mogą nabywać własność nieruchomości zgodnie z ustawą lub umowami międzynarodowymi.

Cudzoziemcy mogą uzyskać prawo koncesji do eksploatacji bogactw naturalnych i dóbr, jak i inne uprawnienia, zgodnie z ustawą.

Równoprawność wszelkich form własności

Artykuł 86

Gwarantuje się własność prywatną, spółdzielczą i publiczną. Własność publiczną stanowi własność państwowa, własność prowincji autonomicznych i własność jednostek samorządu lokalnego. Wszystkie formy własności podlegają jednakowej ochronie prawnej.

Istniejąca własność społeczna przekształcona zostaje we własność prywatną, na warunkach, w sposób i w okresie określonymi ustawą.

Środki pochodzące z zasobów publicznych winny być przydzielane w trybie i na warunkach określonych ustawą.

Własność państwa

Artykuł 87

Bogactwa naturalne, dobra, które ustawa określa mianem pożytku publicznego, i majątek, z którego korzystają organy Republiki Serbii

stanowią własność państwa. Własność państwową mogą stanowić także inne dobra i prawa określone ustawą.

Osoby fizyczne i prawne mogą nabywać prawo do dóbr pożytku publicznego na warunkach i w sposób określony w ustawie.

Bogactwa naturalne wykorzystywane są na warunkach i w sposób określony w ustawie.

Majątek prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego oraz sposób jego wykorzystania i dysponowania nim określa ustawa.

Grunty

Artykuł 88

Korzystanie i dysponowanie będącymi własnością prywatną gruntami rolnymi, leśnymi i gruntami pod budownictwo miejskie nie podlega ograniczeniom.

Ograniczyć sposoby korzystania z gruntów i dysponowania nimi może jedynie ustawa, określając warunki korzystania i dysponowania nimi mające zapobiegać szkodom w środowisku naturalnym lub mając na względzie ochronę praw i interesów prawnych innych osób.

Ochrona dziedzictwa

Artykuł 89

Każdy jest zobowiązany do ochrony osobliwości natury oraz naukowego, kulturowego i historycznego dziedzictwa jako dobra wspólnego, zgodnie z ustawą.

Szczególna odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa spoczywa na Republice Serbii, prowincjach autonomicznych i jednostkach samorządu lokalnego.

Ochrona konsumentów

Artykuł 90

Republika Serbii chroni konsumentów.

W szczególności zabronione są działania wymierzone przeciwko zdrowiu, bezpieczeństwu i prywatności konsumenta oraz wszelkie nieuczciwe praktyki rynkowe.

2. FINANSE PUBLICZNE

Podatki i inne dochody

Artykuł 91

Środki, które wykorzystuje się w celu finansowania zakresu działania⁴ Republiki Serbii, prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego, pochodzą z podatków i innych dochodów określonych ustawą.

Obowiązek płacenia podatków i innych opłat jest powszechny i opiera się na możliwościach płatniczych podatnika.

Budżet

Artykuł 92

Republika Serbii, prowincje autonomiczne i jednostki samorządu lokalnego dysponują własnymi budżetami uwzględniającymi przychody i wydatki, z których finansowana jest ich działalność wynikająca z przyznaných im kompetencji.

Ustawa określa termin, w którym budżet winien być przyjęty oraz sposoby tymczasowego finansowania.

Realizację wszystkich budżetów kontroluje Państwowa Instytucja Audytu.

Zgromadzenie Narodowe⁵ rozpatruje propozycję wykonania budżetu na podstawie opinii Państwowej Instytucji Audytu.

⁴ Огуг. надлежности.

⁵ Огуг. Народна скупштина.

Dług publiczny

Artykuł 93

Republika Serbii, prowincje autonomiczne i jednostki samorządu lokalnego mogą zaciągać dług.

Warunki i procedurę zaciągania długów określa ustawa.

Zrównoważony rozwój

Artykuł 94

Kierując się ustawą, Republika Serbii dba o zrównoważony rozwój regionalny.

Narodowy Bank Serbii

Artykuł 95

Narodowy Bank Serbii jest centralnym bankiem Republiki Serbii, jest niezależny w swoim działaniu, samodzielny i podlega nadzorowi Zgromadzenia Narodowego, przed którym odpowiada.

Na czele Narodowego Banku Serbii stoi Gubernator wybierany przez Zgromadzenie Narodowe.

Status Narodowego Banku Serbii określa ustawa.

Państwowa Instytucja Audytu

Artykuł 96

Państwowa Instytucja Audytu jest najwyższym organem kontroli finansów publicznych w Republice Serbii. Jest niezależna w działaniu i podlega nadzorowi Zgromadzenia Narodowego, przed którym odpowiada.

Status Państwowej Instytucji Audytu określa ustawa.

ZAKRES UPRAWNIENÍ REPUBLIKI SERBII

ZAKRES UPRAWNIENÍ REPUBLIKI SERBII

Kompetencje Republiki Serbii

Artykuł 97

Republika Serbii reguluje i zapewnia:

1. Suwerenność, niezależność, integralność terytorialną i bezpieczeństwo Republiki Serbii, jej status międzynarodowy i stosunki z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi;
2. Realizację i ochronę wolności i praw obywatela; konstytucyjność i praworządność; postępowanie przed sądami i innymi organami państwowymi; odpowiedzialność i sankcje w przypadku naruszenia wolności i praw obywatela gwarantowanych w Konstytucji oraz naruszenia ustawy, aktów wykonawczych i aktów prawodawczych o charakterze generalnym i abstrakcyjnym; amnestie i ułaskawienie za czyny przestępcze;
3. Strukturę terytorialną Republiki Serbii; system samorządu lokalnego;
4. Obronę i bezpieczeństwo Republiki Serbii i jej obywateli; środki podejmowane na wypadek stanu nadzwyczajnego;
5. System przekraczania granicy i kontroli przewożenia towarów, usług i ruchu osobowego przez granicę; status cudzoziemców i zagranicznych osób prawnych;
6. Jednolity rynek; prawny status podmiotów gospodarczych; system prowadzenia poszczególnych działalności gospodarczych i innych działalności; rezerwy towarowe; system monetarny, bankowy, dewizowy i celny; stosunki ekonomiczne z zagranicą; system relacji kredytowych z zagranicą; system podatkowy;
7. Stosunki majątkowe i zobowiązania oraz ochronę wszystkich form własności;

8. System w dziedzinie stosunków pracy, ochrony pracy, zatrudnienia, ubezpieczeń społecznych i innych form zabezpieczenia socjalnego; inne relacje ekonomiczne i społeczne zgodne ze wspólnym interesem;
9. Rozwój zrównoważony; system ochrony i poprawy środowiska naturalnego; ochronę i rozwój flory i fauny; produkcję, handel i transport broni, substancji toksycznych, łatwopalnych, wybuchowych, radioaktywnych i innych niebezpiecznych materiałów;
10. System ochrony zdrowia, ochrony socjalnej, ochrony praw kombatanów i osób niepełnosprawnych, troski o dzieci, edukacji, kultury i ochrony dóbr kulturalnych, sportu, informacji publicznej; system usług publicznych;
11. Kontrolę legalności zarządzania środkami przez osoby prawne; audyt finansowy środków publicznych; gromadzenie danych statystycznych i innych danych doniosłych społecznie;
12. Rozwój Republiki Serbii, politykę i środki mające na celu zrównoważony rozwój poszczególnych regionów Republiki Serbii, wraz z rozwojem obszarów słabo rozwiniętych; organizację i wykorzystanie terenów; rozwój naukowo-technologiczny;
13. System i bezpieczeństwo wszelkich rodzajów transportu;
14. Święta i symbole w Republice Serbii;
15. Finansowanie wykonywanych uprawnień i obowiązków Republiki Serbii przewidzianych Konstytucją i ustawami;
16. Organizację, wykonywanie zadań oraz działalność organów Republiki;
17. Inne interesy Republiki Serbii wynikające z Konstytucji.

ORGANIZACJA WŁADZ

ORGANIZACJA WŁADZ

Rozdział piąty
ORGANIZACJA WŁADZ

1. ZGROMADZENIE NARODOWE

Status Zgromadzenia

Artykuł 98

Zgromadzenie Narodowe jest najwyższym ciałem przedstawicielskim i organem władzy konstytucyjnej i ustawodawczej Republiki Serbii.

Kompetencje

Artykuł 99

Zgromadzenie Narodowe:

1. Uchwala i zmienia Konstytucję;
2. Decyduje o zmianach granic Republiki Serbii;
3. Podejmuje decyzję o republikańskim referendum;
4. Ratyfikuje umowy międzynarodowe, jeśli ustawa przewiduje ratyfikację;
5. Decyduje o wojnie i pokoju i ogłasza stan wojenny i wyjątkowy;
6. Nadzoruje pracę służb bezpieczeństwa;
7. Uchwala ustawy i inne akty prawodawcze w ramach uprawnień Republiki Serbii;
8. Wyraża wstępną zgodę na statut prowincji autonomicznych;
9. Zatwierdza strategię obrony;
10. Uchwala plan rozwoju i zagospodarowania przestrzennego;
11. Uchwala budżet Republiki Serbii i zatwierdza sprawozdanie z jego wykonania na podstawie projektu Rządu;
12. Decyduje o amnestii za przestępstwa karne.

W ramach swoich uprawnień do powoływania organów Zgromadzenie Narodowe:

1. Wybiera Rząd, nadzoruje jego pracę i decyduje o wygaśnięciu pełnomocnictw Rządu i ministrów;
2. Powołuje i odwołuje sędziów Sądu Konstytucyjnego;
3. Zgodnie z Konstytucją, wybiera przewodniczącego Najwyższego Sądu Kasacyjnego⁶, prezesów sądów, Prokuratora Generalnego Republiki, prokuratorów, sędziów i zastępców prokuratorów;
4. Wybiera i odwołuje Prezesa Narodowego Banku Serbii i nadzoruje jego pracę;
5. Wybiera i odwołuje Obrońcę Obywatela i nadzoruje jego pracę;
6. Wybiera i odwołuje innych funkcjonariuszy państwowych przewidzianych ustawą.

Zgromadzenie Narodowe pełni także inne funkcje określone w Konstytucji i ustawach.

Skład Zgromadzenia Narodowego

Artykuł 100

Zgromadzenie Narodowe składa się z 250 deputowanych, którzy wybierani są – zgodnie z ustawą – w wyborach bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.

W Zgromadzeniu Narodowym należy zapewnić, zgodnie z ustawą, równouprawnienie i reprezentację płci i mniejszości narodowych.

Wybór deputowanych i ukonstytuowanie Zgromadzenia Narodowego

Artykuł 101

Wybory do Zgromadzenia Narodowego zarządza prezydent Republiki 90 dni przed upływem kadencji Zgromadzenia Narodowego, tak by wybory zostały zakończone w ciągu następnych 60 dni.

⁶ Naczelny Sąd Kasacyjny – nazwa ta nie znajduje odpowiednika w polskim systemie sądownictwa. Kompetencje świadczą, choć nie dosłownie, o analogii do Sądu Najwyższego w Polsce.

Pierwsze posiedzenie Zgromadzenia Narodowego otwiera Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego poprzedniej kadencji, najpóźniej 30 dni od dnia ogłoszenia ostatecznych wyników wyborów.

Zgromadzenie Narodowe na pierwszym posiedzeniu potwierdza mandaty przedstawicielskie.

Zgromadzenie Narodowe uważa się za ukonstytuowane po potwierdzeniu mandatów przynajmniej 2/3 deputowanych.

Od decyzji dotyczącej potwierdzenia mandatu przysługuje odwołanie się do Sądu Konstytucyjnego, który rozpatruje je w ciągu 72 godzin.

W następstwie potwierdzenia mandatu 2/3 deputowanych wygasa kadencja Zgromadzenia Narodowego poprzedniej kadencji.

Status deputowanego

Artykuł 102

Sprawowanie mandatu deputowanego rozpoczyna się wraz z potwierdzeniem mandatu przez Zgromadzenie Narodowe i trwa cztery lata, czyli do wygaśnięcia mandatów deputowanych danej kadencji Zgromadzenia Narodowego.

Deputowany, na warunkach określonych ustawą, może nieodwołalnie przekazać swój mandat partii politycznej, z ramienia której został wybrany na deputowanego.

Deputowany nie może być równocześnie deputowanym do Zgromadzenia prowincji autonomicznej, ani też pełnić funkcji w organach władzy wykonawczej i sądowniczej, ani też pełnić innych funkcji, wykonywać prac i pełnić obowiązków, które, zgodnie z ustawą, stanowią konflikt interesów.

Wybór, wygaśnięcie mandatu i status deputowanego określa ustawa.

Immunitet deputowanego

Artykuł 103

Deputowanemu przysługuje immunitet.

Deputowani nie ponoszą odpowiedzialności karnej lub innej za wyrażenie opinii lub oddany głos w trakcie wykonywania mandatu deputowanego.

Deputowany korzystający z immunitetu nie może być bez zgody Zgromadzenia Narodowego aresztowany oraz nie może być wobec niego wszczęte postępowanie karne lub inne postępowanie, w którym może zostać orzeczona kara pozbawienia wolności.

Deputowany zatrzymany w trakcie popełniania przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności powyżej 5 lat, może zostać aresztowany bez zgody Zgromadzenia Narodowego.

Nie biegną terminy przedawnienia w postępowaniu karnym lub postępowaniu w innych sprawach, jeżeli mają one związek z immunitetem.

Niepowołanie się deputowanego na immunitet nie wyklucza prawa Zgromadzenia Narodowego do utrzymania immunitetu.

Przewodniczący i zastępca przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego

Artykuł 104

Zgromadzenie Narodowe większością głosów ogółu deputowanych wybiera przewodniczącego i jednego lub więcej jego zastępców.

Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego reprezentuje Zgromadzenie Narodowe, zwołuje posiedzenia, przewodniczy im oraz pełni inne zadania określone w Konstytucji, ustawie i regulaminie Zgromadzenia Narodowego.

Procedury podejmowania uchwał w Zgromadzeniu Narodowym

Artykuł 105

Zgromadzenie Narodowe podejmuje uchwały większością głosów deputowanych obecnych na posiedzeniu, w którym uczestniczy większość deputowanych.

Większością głosów ogółu deputowanych Zgromadzenie Narodowe:

1. Udziela amnestii za popełnione przestępstwa;
2. Ogłasza i decyduje o zakończeniu stanu nadzwyczajnego;
3. Ustanawia środki dopuszczające ograniczenie praw człowieka i praw mniejszości podczas wojny i stanu wyjątkowego;
4. Uchwala ustawę, w której Republika Serbii powierza w ramach swoich kompetencji prowincjom autonomicznym i jednostkom samorządu lokalnego określone zadania;
5. Udziela wstępnej zgody na uchwalenie statutu prowincji autonomicznej;
6. Uchwala Regulamin swojej pracy;
7. Uchyła immunitet deputowanym, Prezydentowi Republiki, członkom Rządu i obrońcy Obywatela;
8. Zatwierdza budżet i jego wykonanie;
9. Wybiera członków Rządu i decyduje o odwołaniu Rządu i ministrów;
10. Decyduje o treści odpowiedzi na interpelacje;
11. Powołuje i odwołuje sędziów Sądu Konstytucyjnego oraz decyduje o pozbawieniu ich mandatu sędziego;
12. Wybiera Prezesa Naczelnego Sądu Kasacyjnego, prezesów sądów, Prokuratora Generalnego Republiki i prokuratorów oraz podejmuje decyzję o wygaśnięciu ich pełnomocnictw;
13. Wybiera sędziów i zastępców prokuratorów zgodnie z Konstytucją;
14. Wybiera i odwołuje Gubernatora Narodowego Banku Serbii, Radę Gubernatora i obrońcę Obywatela;
15. Wykonuje inne uprawnienia należące do Zgromadzenia Narodowego.

Większością głosów ogółu deputowanych Zgromadzenie Narodowe uchwala ustawy, które regulują:

1. Referendum i inicjatywę ludową;
2. Korzystanie z indywidualnych i zbiorowych praw należących do mniejszości narodowych;
3. Plan rozwoju i zagospodarowania przestrzennego;
4. Dług publiczny;
5. Terytorium prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego;
6. Zawieranie i ratyfikację umów międzynarodowych;
7. Inne sprawy określone w Konstytucji.

Sesje

Artykuł 106

Zgromadzenie Narodowe zbiera się w ciągu roku na dwóch sesjach zwyczajnych.

Pierwsza sesja zwyczajna rozpoczyna się w pierwszym dniu roboczym marca, a druga w pierwszym dniu roboczym października. Sesja zwyczajna nie może trwać dłużej niż 90 dni.

Zgromadzenie Narodowe zbiera się na sesje nadzwyczajne na wniosek co najmniej 1/3 deputowanych, na wniosek Rządu wraz z dołączonym proponowanym porządkiem obrad.

Zgromadzenie Narodowe zbiera się bez wezwania po ogłoszeniu stanu wojennego lub stanu wyjątkowego.

Prawo do przedkładania projektów ustaw

Artykuł 107

Prawo do przedkładania projektów ustaw, aktów wykonawczych i innych aktów prawodawczych przysługuje każdemu z deputowanych, Rządowi, Zgromadzeniu prowincji autonomicznej lub co najmniej 30 tysiącom wyborców.

Obrońca Obywatela i Bank Narodowy Serbii mają prawo przedkładania ustaw w zakresie swoich kompetencji.

Referendum

Artykuł 108

Na wniosek większości deputowanych lub minimum 100 tysięcy wyborców, Zgromadzenie Narodowe rozpisuje referendum w sprawach i w zakresie swoich pełnomocnictw, zgodnie z Konstytucją i ustawą.

Przedmiotem referendum nie mogą być obowiązki wynikające z umów międzynarodowych, ustaw odnoszących się do praw i wolności człowieka i mniejszości, ustawy o finansach publicznych i podatkach, budżet i sprawozdanie z wykonania budżetu, wprowadzenie stanu nadzwyczajnego i ogłoszenie amnestii, jak również sprawy dotyczące wyborów i zakresu uprawnień Zgromadzenia Narodowego.

Rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego

Artykuł 109

Prezydent Republiki na uzasadniony wniosek Rządu może rozwiązać Zgromadzenie Narodowe.

Rząd nie może złożyć wniosku o rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego, gdy zostało wyrażone wobec niego wotum nieufności lub jeśli nie uzyskał on wotum zaufania.

Zgromadzenie Narodowe ulega rozwiązaniu, jeśli w okresie 90 dni od dnia jego ukonstytuowania nie było ono w stanie utworzyć Rządu.

Zgromadzenie Narodowe nie może być rozwiązane podczas stanu wojennego lub stanu wyjątkowego.

W przypadku zaistnienia sytuacji określonej Konstytucją Prezydent jest zobowiązany dekretem rozwiązać Zgromadzenie Narodowe.

Rozwiązując Zgromadzenie Narodowe Prezydent jednocześnie wyznacza datę wyborów deputowanych, mając na uwadze by wybory zostały zakończone nie później niż w ciągu 60 dni od daty ich ogłoszenia.

Zgromadzenie Narodowe, które uległo rozwiązaniu – zgodnie z ustawą – wykonuje tylko bieżące lub pilne zadania określone ustawą. W przypadku ogłoszenia stanu wojennego lub wyjątkowego zostają przywrócone jego wszystkie uprawnienia na okres do zakończenia stanu wojennego albo stanu wyjątkowego.

Ustawa o Zgromadzeniu Narodowym

Artykuł 110

Winna być uchwalona ustawa o Zgromadzeniu Narodowym.

2. PREZYDENT REPUBLIKI

Status prezydenta Republiki

Artykuł 111

Prezydent Republiki Serbii jest wyrazicielem jedności państwa Republiki Serbii.

Prerogatywy

Artykuł 112

Prezydent Republiki:

1. Reprezentuje Republikę Serbii w kraju i za granicą;
2. Ogłasza ustawy zgodnie z Konstytucją;
3. Przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu kandydata na Premiera, biorąc pod uwagę opinie przedstawicieli komitetów wyborczych;
4. Przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu kandydatów na stanowiska przewidziane Konstytucją i ustawami;
5. Mianuje i odwołuje ambasadorów Republiki Serbii na wniosek Rządu;
6. Przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące przedstawicieli dyplomatycznych obcych państw;

7. Dysponuje prawem łaski i przyznaje odznaczenia;
8. Wykonuje inne zadania określone w Konstytucji.

Prezydent Republiki, zgodnie z ustawą, jest przywódcą Sił Zbrojnych i ustanawia stopnie, awansuje i odwołuje oficerów armii serbskiej.

Ogłaszanie ustaw

Artykuł 113

Prezydent Republiki jest zobowiązany, nie później niż w ciągu 15 dni od dnia uchwalenia ustawy, albo najpóźniej w ciągu 7 dni, jeżeli ustawa została uchwalona w trybie pilnym, zarządzić ogłoszenie ustawy lub zwrócić ustawę, wraz z pisemnym wyjaśnieniem, Zgromadzeniu Narodowemu w celu jej ponownego rozpatrzenia.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe podejmie decyzję o ponownym głosowaniu nad ustawą, którą Prezydent skierował do rozpatrzenia, ustawa winna być uchwalona większością głosów ogółu deputowanych.

Ustawę uchwaloną ponownie Prezydent Republiki zobowiązany jest ogłosić.

Jeśli Prezydent Republiki nie zarządzi ogłoszenia ustawy w określonym czasie, zgodnie z Konstytucją, decyzję o jej ogłoszeniu podejmuje przewodniczący Zgromadzenia Narodowego.

Wybór

Artykuł 114

Prezydenta Republiki – zgodnie z ustawą – wybiera się w wyborach bezpośrednich i tajnych.

Wybory Prezydenta Republiki – zgodnie z ustawą – ogłasza przewodniczący Zgromadzenia Narodowego 90 dni przed wygaśnięciem mandatu prezydenta Republiki tak, by wybory zostały zakończone w ciągu 60 dni po ich ogłoszeniu.

Obejmując urząd Prezydent Republiki składa ślubowanie przed Zgromadzeniem Narodowym w brzmieniu:

„Ślubuję, że wszystkie swoje siły poświęcę ochronie suwerenności i nienaruszalności terytorium Republiki Serbii, włączając Kosovo i Metochię jako jej część składową, jak i urzeczywistnianiu praw i wolności człowieka i mniejszości, szanowaniu i ochronie Konstytucji i ustaw, zapewnieniu pokoju i dobrobytu wszystkich obywateli Republiki Serbii, i że będę sumiennie i odpowiedzialnie wypełniać wszystkie swoje obowiązki”.

Niepołączalność funkcji

Artykuł 115

Prezydent Republiki nie może pełnić innych funkcji lub prowadzić działalności zawodowej.

Kadencja

Artykuł 116

Kadencja Prezydenta Republiki trwa 5 lat i rozpoczyna się w dniu złożenia ślubowania przed Zgromadzeniem Narodowym.

Jeśli koniec kadencji Prezydenta Republiki przypada na okres stanu wojennego lub stanu wyjątkowego, ulega ona przedłużeniu do momentu upływu 3 miesięcy od dnia zakończenia stanu wojennego czy też stanu wyjątkowego.

Nikt nie może być wybrany na Prezydenta Republiki więcej niż dwa razy.

Mandat Prezydenta Republiki wygasa po upływie czasu, na który został on wybrany, w przypadku złożenia rezygnacji lub odwołania ze stanowiska.

Prezydent Republiki składa swoją dymisję na ręce przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego.

Rezygnacja z urzędu

Artykuł 117

O swojej rezygnacji Prezydent Republiki informuje opinię publiczną i przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego.

Mandat Prezydenta wygasa w dniu podania się do dymisji.

Złożenie z urzędu

Artykuł 118

Prezydenta Republiki odwołuje się z pełnionej funkcji w przypadku złamania przez niego Konstytucji uchwałą Zgromadzenia Narodowego podjętą głosami co najmniej 2/3 ogółu deputowanych.

Procedurę odwołania może wszcząć Zgromadzenie Narodowe na wniosek nie mniej niż 1/3 deputowanych.

Decyzję w sprawie naruszenia przez Prezydenta Konstytucji podejmuje Sąd Konstytucyjny w ciągu 45 dni od wszczęcia postępowania.

Immunitet

Artykuł 119

Prezydent Republiki korzysta z takiego immunitetu jak immunitet deputowanego.

Decyzję w sprawie immunitetu Prezydenta podejmuje Zgromadzenie Narodowe.

Zastępstwo Prezydenta Republiki

Artykuł 120

Jeżeli Prezydent Republiki nie może wykonywać swojej funkcji lub jeśli jego mandat wygasa przed upływem kadencji, na którą został wybrany, zastępuje go przewodniczący Zgromadzenia Narodowego.

Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego może zastępować Prezydenta Republiki maksymalnie przez okres 3 miesięcy.

Wybory Prezydenta Republiki przewodniczący Zgromadzenia Narodowego ogłasza i rozpisuje w taki sposób, by odbyły się najpóźniej w ciągu 3 miesięcy od chwili niemożności sprawowania funkcji przez Prezydenta Republiki, względnie wygaśnięcia kadencji, na którą był wybrany.

Ustawa o Prezydencie Republiki

Artykuł 121

Winna być uchwalona ustawa o Prezydencie Republiki.

3. RZĄD

Status Rządu

Artykuł 122

Rząd pełni władzę wykonawczą Republiki Serbii.

Kompetencje

Artykuł 123

Rząd:

1. Ustala i prowadzi politykę;
2. Wykonuje ustawy i inne akty prawodawcze przyjęte przez Zgromadzenie Narodowe;
3. Wydaje rozporządzenia i inne akty prawodawcze wykonujące ustawy;
4. Przedkłada Zgromadzeniu Narodowemu ustawy i inne akty prawodawcze oraz przedstawia swoje stanowisko w sprawie aktów zgłaszanych przez innych wnioskodawców;
5. Kieruje i koordynuje pracę organów państwowych oraz pełni nad nimi nadzór;
6. Wykonuje inne zadania przewidziane Konstytucją i ustawą.

Odpowiedzialność Rządu

Artykuł 124

Rząd ponosi odpowiedzialność polityczną przed Zgromadzeniem Narodowym Republiki Serbii za wykonywanie ustaw i innych aktów prawodawczych Zgromadzenia Narodowego oraz za pracę organów administracji państwowej.

Premier i ministrowie

Artykuł 125

Rząd tworzą Premier, jeden lub więcej jego zastępców i ministrowie.

Premier prowadzi i kieruje pracą Rządu, dba o skoordynowanie działalności politycznej Rządu, koordynuje pracę ministrów oraz reprezentuje Rząd.

Ministrowie odpowiadają za swoją pracę i za wykonanie zadań w ramach kompetencji swoich ministerstw przed Premierem, Rządem i Zgromadzeniem Narodowym.

Niepołączalność funkcji

Artykuł 126

Członek Rządu nie może być deputowanym Zgromadzenia Narodowego, deputowanym w Zgromadzeniu prowincji autonomicznej, radnym w Zgromadzeniu jednostki samorządu lokalnego, ani też członkiem organu wykonawczego prowincji autonomicznej lub organu wykonawczego jednostki samorządu lokalnego.

Ustawa określa inne funkcje, działania lub prywatne interesy pozostające w konflikcie ze stanowiskiem członka Rządu.

Desygnowanie Rządu

Artykuł 127

Prezydent Republiki przedstawia kandydata na szefa Rządu Zgromadzeniu Narodowemu, biorąc pod uwagę opinie przedstawicieli komitetów wyborczych.

Kandydat na szefa Rządu przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu program Rządu i proponuje jego skład.

Zgromadzenie Narodowe jednocześnie głosuje nad programem Rządu i wyborem szefa Rządu oraz ministrów.

Rząd jest wybrany, jeżeli za jego wyborem głosowała większość ogólnej liczby deputowanych.

Rozpoczęcie i zakończenie kadencji Rządu i ministrów

Artykuł 128

Kadencja Rządu trwa do zakończenia kadencji Zgromadzenia Narodowego, które go wybrało.

Kadencja Rządu rozpoczyna się w dniu złożenia ślubowania przed Zgromadzeniem Narodowym.

Kadencja Rządu ustaje wraz z upływem czasu, na który został on powołany, uchwaleniem wobec niego wotum nieufności, rozwiązaniem Zgromadzenia Narodowego, dymisją Premiera, oraz w innych przypadkach przewidzianych Konstytucją.

Rząd, któremu wygasła kadencja, wykonuje tylko zadania określone ustawą do czasu wyboru nowego Rządu.

Rząd, któremu wygasła kadencja, nie może wnioskować o rozwiązanie Zgromadzenia Narodowego.

Pełnomocnictwa członka Rządu wygasają wraz z upływem czasu, na jaki został wybrany, przyjęciem jego dymisji, wyrażeniem przez Zgromadzenie Narodowe wobec niego wotum nieufności i odwołaniem na wniosek Premiera przez Zgromadzenie Narodowe.

Interpelacje

Artykuł 129

Interpelację w sprawie działalności Rządu albo ministra może wnieść co najmniej 50 deputowanych.

Rząd jest zobowiązany do udzielenia odpowiedzi na interpelację w ciągu 30 dni.

Odpowiedź na interpelację udzieloną przez Rząd albo ministra, do którego została ona skierowana, staje się przedmiotem debaty Zgromadzenia Narodowego zakończonej głosowaniem.

Po przyjęciu odpowiedzi Zgromadzenie Narodowe kontynuuje prace zgodnie z przyjętym porządkiem obrad.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe w głosowaniu nie przyjmie odpowiedzi Rządu lub członka Rządu, przystępuje do głosowania w sprawie wotum nieufności dla Rządu albo członka Rządu, o ile wcześniej – po nieprzyjęciu odpowiedzi na interpelację Premier lub członek Rządu nie złoży dymisji.

Problem podnoszony w interpelacji nie może być ponownie przedmiotem obrad wcześniej niż po upływie 90 dni.

Wotum nieufności wobec Rządu albo poszczególnych członków Rządu

Artykuł 130

Głosowania o wotum nieufności dla Rządu lub poszczególnych członków Rządu może zająć co najmniej 60 deputowanych.

Wniosek o głosowanie wotum nieufności dla Rządu lub poszczególnych ministrów Zgromadzenie Narodowe rozpatruje na najbliższym posiedzeniu, nie wcześniej jednak niż po upływie 5 dni od dnia zgłoszenia wniosku. Po zakończeniu dyskusji nad wnioskiem przeprowadza się głosowanie.

Zgromadzenie Narodowe przyjmuje wniosek o wotum nieufności dla Rządu albo wobec członka Rządu, jeśli za tym wnioskiem głosowała więcej niż połowa ogółu deputowanych.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe wyraziło wotum nieufności dla Rządu, Prezydent Republiki wszczyna procedurę powołania nowego Rządu. Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie wybierze nowego Rządu w okresie 30 dni od przyjęcia wotum nieufności, Prezydent

Republiki ma obowiązek rozwiązać Zgromadzenie Narodowe i rozpisać wybory.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe przyjmie wotum nieufności wobec członka Rządu, Premier powinien wszcząć procedurę wyboru nowego członka Rządu zgodnie z ustawą.

Jeżeli Zgromadzenie Narodowe nie przyjmie wniosku w sprawie wotum nieufności wobec Rządu albo jego członka, sygnatariusze wniosku nie mogą zgłosić nowego wniosku o wotum nieufności przed upływem 180 dni.

Wotum zaufania dla Rządu

Artykuł 131

Rząd może zwrócić się o wyrażenie wotum zaufania.

Na prośbę Rządu głosowanie nad wnioskiem o uzyskanie przez niego wotum zaufania może być przeprowadzone na tym samym posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego, a jeżeli Rząd nie zgłosi prośby w tej sprawie – na najbliższym posiedzeniu, nie wcześniej jednak niż po upływie 5 dni od złożenia wniosku. Po zakończeniu dyskusji nad wnioskiem przeprowadza się głosowanie.

Wniosek o udzielenie wotum zaufania dla Rządu uważa się za przyjęty, jeżeli głosowała za nim co najmniej połowa ogółu deputowanych Zgromadzenia Narodowego.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie udzieli wotum zaufania dla Rządu, kadencja Rządu ulega zakończeniu a Prezydent Republiki zobowiązany jest do wszczęcia procedury powołania nowego Rządu. Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie wybierze nowego Rządu w ciągu 30 dni od dnia odmowy Rządowi wotum zaufania, Prezydent Republiki ma obowiązek rozwiązać Zgromadzenie Narodowe i rozpisać wybory.

Dymisja Premiera

Artykuł 132

Premier może złożyć dymisję Zgromadzeniu Narodowemu.

Premier zgłasza swoją dymisję Przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego, informując jednocześnie o tym Prezydenta Republiki i opinię publiczną.

Zgromadzenie Narodowe na najbliższym posiedzeniu przyjmuje dymisję Premiera.

Kadencja Rządu ulega zakończeniu w dniu przyjęcia dymisji Premiera.

Po przyjęciu dymisji Premiera przez Zgromadzenie Narodowe Prezydent Republiki zobowiązany jest do wszczęcia procedury wyboru nowego Rządu. Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie wybierze Rządu w ciągu 30 dni od dnia przyjęcia dymisji Premiera, Prezydent Republiki ma obowiązek rozwiązania Zgromadzenia Narodowego i rozpisania wyborów.

Dymisja i odwołanie członka Rządu

Artykuł 133

Członek Rządu może złożyć dymisję na ręce Premiera.

Premier przedkłada dymisję członka Rządu Przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego, a Zgromadzenie Narodowe na najbliższym posiedzeniu przyjmuje dymisję.

Premier może przedstawić Zgromadzeniu Narodowemu wniosek o odwołanie członka Rządu.

Zgromadzenie Narodowe rozpatruje wniosek i nad nim głosuje na najbliższym posiedzeniu.

Decyzja o odwołaniu ministra zostaje podjęta, gdy zagłosuje na nią większość ogółu deputowanych.

Ministrowi, który podał się do dymisji, mandat wygasa w dniu przyjęcia dymisji, a ministrowi, który został odwołany, w dniu podjęcia uchwały o jego odwołaniu.

Status i uprawnienia członka Rządu, który podał się do dymisji lub wobec którego został złożony wniosek o odwołanie, do czasu przyjęcia dymisji lub odwołania, określa ustawa.

Premier jest zobowiązany, w przypadku wygaśnięcia mandatu członka Rządu z powodu złożenia dymisji lub jego odwołania, do wszczęcia, zgodnie z ustawą, procedury wyboru nowego ministra.

Immunitet Premiera i ministrów

Artykuł 134

Premier i członek Rządu nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności za poglądy wyrażane na posiedzeniu Rządu lub Zgromadzenia Narodowego, ani za głosowanie na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego.

Premier i członek Rządu korzystają z immunitetu na podobnych zasadach jak deputowani. W sprawie immunitetu Premiera i członków Rządu decyduje Rząd.

Ustawa o Rządzie

Artykuł 135

Winna być uchwalona ustawa o Rządzie.

4. ADMINISTRACJA PAŃSTWOWA

Status administracji państwowej

Artykuł 136

Administracja państwowa jest niezależna, a jej działania, za które ponosi odpowiedzialność przed Rządem, podporządkowane są Konstytucji i ustawie.

Zadania administracji państwowej realizują ministerstwa i inne organy administracji państwowej określone ustawą.

Zadania administracji państwowej i liczbę ministerstw określa ustawa.

Wewnętrzną organizację ministerstw i innych organów i organizacji administracji państwowej reguluje Rząd.

Przekazanie uprawnień publicznych i urzędów publicznych

Artykuł 137

W interesie bardziej efektywnego i racjonalnego realizowania praw i obowiązków obywateli i zaspokajania ich potrzeb o doniosłym znaczeniu dla ich życia i pracy, ustawą można przekazać niektóre z kompetencji należących do Republiki autonomicznej prowincji i jednostce samorządu lokalnego.

Zgodnie z ustawą wybrane uprawnienia z zakresu administracji publicznej mogą być przekazane przedsiębiorstwom, instytucjom, organizacjom lub osobom fizycznym.

Zgodnie z ustawą wybrane uprawnienia z zakresu administracji publicznej mogą być przekazane organom specjalnym, za pośrednictwem których realizowane są funkcje regulacyjne w wybranych obszarach lub dziedzinach.

Republika Serbii, prowincje autonomiczne i jednostki samorządu lokalnego mogą tworzyć służby publiczne.

Działania i zadania, dla których powołuje się służby publiczne, ich organizację i pracę określa ustawa.

5. OBROŃCA OBYWATELA

Artykuł 138

Obronca Obywatela jest niezależnym organem państwowym, który chroni prawa obywatela i nadzoruje pracę organów administracji publicznej, organów odpowiedzialnych za ochronę praw i interesów Republiki Serbii oraz innych organów, organizacji, przedsiębiorstw i instytucji, którym powierzono zadania z zakresu władzy publicznej.

Obronca Obywatela nie posiada uprawnień do nadzorowania pracy Zgromadzenia Narodowego, Prezydenta Republiki, Rządu, Sądu Konstytucyjnego, sądów i prokuratorów.

Obroncę Obywatela powołuje i odwołuje zgodnie z Konstytucją i ustawą Zgromadzenie Narodowe.

Obrońca obywatela za swoją pracę jest odpowiedzialny przed Zgromadzeniem Narodowym.

Obrońca obywatela korzysta z immunitetu na takich samych zasadach jak deputowany. O immunitecie Obrońcy Obywatela rozstrzyga Zgromadzenie Narodowe.

Uchwalona zostanie ustawa o Obrońcy Obywatela.

6. SIŁY ZBROJNE SERBII

Zadania i obowiązki

Artykuł 139

Siły zbrojne Serbii bronią kraju przed zbrojnym zagrożeniem zewnętrznym i realizują inne misje i zadania zgodnie z Konstytucją, ustawą i zasadami prawa międzynarodowego, które regulują wykorzystanie siły zbrojnej.

Wykorzystanie sił zbrojnych Serbii poza granicami

Artykuł 140

Siły zbrojne Serbii mogą być wykorzystane poza granicami Republiki Serbii wyłącznie na podstawie decyzji Zgromadzenia Narodowego Republiki Serbii.

Kontrola nad siłami zbrojnymi Serbii

Artykuł 141

Siły zbrojne Serbii znajdują się pod kontrolą demokratyczną i cywilną.

Zostanie uchwalona ustawa o siłach zbrojnych.

7. SĄDY

Zasady wymiaru sprawiedliwości

Artykuł 142

Władza sądownicza jest jednolita na terytorium Republiki Serbii.

Sądy są niezawisłe i niezależne w swojej działalności i orzekają zgodnie z Konstytucją, ustawą i aktami prawodawczymi wydanymi na podstawie ustawy oraz ogólnie przyjętymi zasadami prawa międzynarodowego i ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi.

Rozprawa przed sądem jest jawna i może być ograniczona jedynie w przypadkach przewidzianych Konstytucją.

W rozprawach uczestniczą sędziowie i ławnicy w sposób i na zasadach określonych ustawą.

Ustawa może przewidzieć, że w określonych sądach i w określonych sprawach rozstrzygają wyłącznie sędziowie.

Sąd rozstrzyga sprawy w składzie kolegialnym, chyba że ustawa przewiduje, że w wybranych sprawach sąd orzeka jednoosobowo.

Rodzaje sądów

Artykuł 143

Władza sądownicza w Republice Serbii należy do sądów powszechnych i specjalnych.

Tworzenie, organizowanie, zakres jurysdykcji, strukturę i skład sądów określa ustawa.

Nie mogą być tworzone sądy doraźne, wojenne i specjalne.

Naczelny Sąd Kasacyjny jest najwyższym sądem w Republice Serbii.

Siedzibą Naczelnego Sądu Kasacyjnego jest Belgrad.

Prezes Naczelnego Sądu Kasacyjnego

Artykuł 144

Prezesa Naczelnego Sądu Kasacyjnego, wybiera Zgromadzenie Narodowe na wniosek Najwyższej Rady Sądowniczej, uwzględniającej opinię przyjętą na wspólnym posiedzeniu Naczelnego Sądu Kasacyjnego i właściwej komisji Zgromadzenia Narodowego.

Prezesa Naczelnego Sądu Kasacyjnego wybiera się na 5 lat i nie może być on wybrany ponownie.

Kadencja Prezesa Naczelnego Sądu Kasacyjnego wygasa z upływem okresu na jaki został wybrany, na jego prośbę, po zaistnieniu przesłanek przewidujących zakończenie kadencji sędziego albo z powodów przewidzianych w ustawie.

Decyzję o wygaśnięciu funkcji Prezesa Naczelnego Sądu Kasacyjnego podejmuje zgodnie z ustawą Zgromadzenie Narodowe, po wcześniejszym przedstawieniu wniosku w tej sprawie przez Najwyższą Radę Sądownictwa.

Orzeczenia Sądu

Artykuł 145

Orzeczenia sądu są wydawane w imieniu Narodu.

Orzeczenia sądu wydawane są zgodnie z Konstytucją, ustawą, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i aktami prawodawczymi wydanymi na podstawie ustawy.

Orzeczenia sądowe obowiązują wszystkich i nie mogą być przedmiotem pozasądowej kontroli.

Orzeczenia sądowe podlegają rozpatrzeniu wyłącznie przez właściwy sąd w trakcie postępowania przewidzianego przez ustawę.

Wydany przez sąd wyrok może być w części lub w całości anulowany w następstwie amnestii lub aktu łaski.

Stabilność stanowiska sędziego

Artykuł 146

Sędziów powołuje się na czas nieokreślony.

Wyjątkowo osobę mianowaną po raz pierwszy na stanowisko sędziego można powołać na okres 3 lat.

Wybór sędziów

Artykuł 147

Zgromadzenie Narodowe na wniosek Najwyższej Rady Sądowniczej wybiera sędziego spośród osób, które po raz pierwszy wybierane są na to stanowisko.

Okres na jaki zostaje wybrany po raz pierwszy sędzia wynosi 3 lata.

Zgodnie z ustawą Najwyższa Rada Sądownicza wybiera sędziów na czas nieoznaczony, w tym samym lub innym sądzie.

Zgodnie z ustawą Najwyższa Rada Sądownicza decyduje również o wyborze sędziów na czas nieokreślony do innego sądu albo sądu wyższej instancji.

Zakończenie pełnienia funkcji sędziów

Artykuł 148

Okres sprawowania stanowiska przez sędziego ulega zakończeniu: na wniosek sędziego, z powodu zaistnienia przesłanek określonych ustawą albo okoliczności decydujących o usunięciu sędziego oraz gdy nie zostanie on wybrany na sędziego na czas nieokreślony.

Decyzję o usunięciu sędziego z urzędu podejmuje Najwyższa Rada Sądownicza. Od tej decyzji sędzia ma prawo odwołać się do Sądu Konstytucyjnego. Wniesione odwołanie wyklucza prawo do wniesienia skargi konstytucyjnej.

Postępowanie, podstawy i powody usunięcia sędziego z urzędu, jak też powody odwołania ze stanowiska Prezesa sądu określa ustawa.

Niezawisłość sędziów

Artykuł 149

Sędzia w wykonywaniu przez siebie funkcji jest niezawisły i podporządkowany wyłącznie Konstytucji i ustawie.

Jakikolwiek nacisk na sędziego wykonującego urząd jest zakazany.

Nieprzenoszalność sędziego

Artykuł 150

Sędzia ma prawo do pełnienia stanowiska sędziego w sądzie, do którego został wybrany i tylko w przypadku wyrażenia zgody może być przeniesiony lub oddelegowany do innego sądu.

W przypadku likwidacji sądu, bądź daleko idącego ograniczenia jego jurysdykcji, sędzia, wyjątkowo i bez jego zgody, zgodnie z ustawą, może być przeniesiony albo oddelegowany do innego sądu.

Immunitet

Artykuł 151

Sędzia nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za stanowisko prezentowane w trakcie wydawania wyroku lub głosowanie, chyba że popełnił on przestępstwo naruszając ustawę.

Sędzia nie może, bez zgody Najwyższej Rady Sądowniczej, być pozbawiony wolności w postępowaniu o przestępstwo popełnione przez niego w trakcie pełnienia funkcji sędziego.

Niepołączalność funkcji sędziego

Artykuł 152

Zakazuje się sędziemu angażowania się w działalność polityczną.

Ustawa określi inne funkcje, działania lub przedsięwzięcia prywatne, których nie należy łączyć z wykonywaniem funkcji sędziego.

8. NAJWYŻSZA RADA SĄDOWNICZA

Status, skład i wybór

Artykuł 153

Najwyższa Rada Sądownicza jest niezależnym i samodzielnym organem, który zabezpiecza i gwarantuje niezależność i samodzielność sądów oraz sędziów.

Najwyższa Rada Sądownicza składa się z 11 członków.

W skład Najwyższej Rady Sądowniczej wchodzi Prezes Najwyższego Sądu Kasacyjnego, minister odpowiedzialny za wymiar sprawiedliwości i Przewodniczący właściwej komisji Zgromadzenia Narodowego, będący członkami z urzędu oraz ośmiu członków wybranych – zgodnie z ustawą – przez Zgromadzenie Narodowe.

Wśród wybranych członków, sześciu powinno być sędziami pełniącymi stanowisko sędziego na czas nieokreślony, spośród których jeden powinien pochodzić z prowincji autonomicznych, a dwóch winno być wybitnymi i szanowanymi prawnikami z co najmniej 15-letnim doświadczeniem zawodowym, z których jeden powinien być adwokatem, a drugi profesorem wydziału prawa.

Prezesi Sądów nie mogą być wybierani do Najwyższej Rady Sądowniczej.

Kadencja członka Najwyższej Rady Sądowniczej trwa 5 lat, z wyjątkiem członków wchodzących w skład Rady z urzędu.

Członek Najwyższej Rady Sądowniczej korzysta z immunitetu tak jak sędzia.

Kompetencje Najwyższej Rady Sądowniczej

Artykuł 154

Najwyższa Rada Sądownicza, zgodnie z Konstytucją i ustawą, wybiera i odwołuje sędziów, przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu kandydatów na sędziów przy ich pierwszym wyborze na stanowisko sędziego, przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu kandydata na Prezesa Najwyższego Sądu Kasacyjnego i kandydatury

na prezesów sądów zgodnie z Konstytucją i ustawą; bierze udział w procedurze usunięcia ze stanowiska Prezesa Najwyższego Sądu Kasacyjnego i prezesów sądów w trybie przewidzianym w Konstytucji i ustawie, oraz wykonuje inne zadania określone ustawą.

Środek odwoławczy

Artykuł 155

Przeciwko decyzji Najwyższej Rady Sądowniczej, w przypadkach przewidzianych w ustawie, może być wniesione odwołanie do Sądu Konstytucyjnego.

9. PROKURATURA

Status i kompetencje

Artykuł 156

Prokuratura jest samodzielnym organem państwowym, który ściga sprawców przestępstw i innych czynów karalnych i podejmuje środki w celu ochrony konstytucyjności i praworządności.

Prokuratura sprawuje swoją funkcję zgodnie z Konstytucją, ustawą, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i aktami wydanymi na podstawie ustawy.

Tworzenie i organizacja

Artykuł 157

Tworzenie, organizację i kompetencje prokuratury określa ustawa.

Urząd Prokuratora Republiki jest najwyższym urzędem prokuratury w Republice Serbii.

Prokurator Republiki Serbii

Artykuł 158

Prokurator Republiki Serbii wykonuje kompetencje prokuratury w ramach uprawnień i obowiązków Republiki Serbii.

Prokuratora Republiki Serbii na wniosek Rządu i po akceptacji odpowiedniej komisji Zgromadzenia Narodowego, wybiera Zgromadzenie Narodowe.

Prokuratora Republiki Serbii wybiera się na kadencję 6-letnią i może być on wybrany ponownie.

Kadencja Prokuratora Republiki Serbii wygasa, jeśli nie zostanie on ponownie wybrany, jeśli sam tego zażąda, po zaistnieniu przypadków przewidzianych ustawą lub w wyniku odwołania z powodów określonych w ustawie.

Decyzję o wygaśnięciu kadencji Prokuratora Republiki Serbii podejmuje Zgromadzenie Narodowe w trybie przewidzianym ustawą, po otrzymaniu od Rządu wniosku w sprawie jego odwołania.

Prokuratorzy i zastępcy prokuratorów

Artykuł 159

Zadania prokuratury wykonują prokuratorzy.

Prokuratora na wniosek Rządu wybiera Zgromadzenie Narodowe.

Kadencja prokuratora trwa 6 lat i może być on wybrany ponownie.

Zastępca prokuratora zastępuje prokuratora w wykonywaniu funkcji prokuratorских i zobowiązany jest do działania zgodnie z jego wskazówkami.

Na wniosek Państwowej Rady Prokuratorów Zgromadzenie Narodowe wybiera na zastępcę prokuratora osobę, która kandyduje na to stanowisko po raz pierwszy.

Kadencja zastępcy prokuratora wybranego po raz pierwszy na to stanowisko trwa 3 lata.

Państwowa Rada Prokuratorów – zgodnie z ustawą – wybiera zastępców prokuratorów na czas nieokreślony, w danej lub innej prokuraturze.

Państwowa Rada Prokuratorów podejmuje również decyzję o wyborze zastępców prokuratora na czas nieokreślony do danej prokuratury lub prokuratury wyższego szczebla.

Odpowiedzialność

Artykuł 160

Prokurator Republiki jest odpowiedzialny przed Zgromadzeniem Narodowym za pracę prokuratury oraz swoją działalność.

Za swoją pracę prokuratorzy odpowiadają przed Prokuratorem Republiki i przed Zgromadzeniem Narodowym, podczas gdy prokuratorzy niższej instancji odpowiadają również bezpośrednio przed prokuratorami wyższej instancji.

Zastępcy prokuratora odpowiadają za wykonywanie swoich funkcji przed prokuratorem.

Zakończenie sprawowania urzędu przez prokuratora i zastępcę prokuratora

Artykuł 161

Prokurator i zastępca prokuratora przestają sprawować urząd na ich wniosek, w następstwie zaistnienia okoliczności określonych ustawą i po odwołaniu ze stanowiska z powodów przewidzianych w ustawie. Prokurator przestaje sprawować urząd, jeżeli nie zostanie wybrany ponownie, a zastępca prokuratora jeżeli nie zostanie wybrany na to stanowisko na czas nieokreślony.

Decyzję o usunięciu z urzędu prokuratora – zgodnie z ustawą – podejmuje Zgromadzenie Narodowe, jednakże decyzję o odwołaniu ze stanowiska podejmuje ono na wniosek Rządu.

Decyzję o usunięciu z urzędu zastępcy prokuratora – zgodnie z ustawą – podejmuje Państwowa Rada Prokuratorska.

Od decyzji o usunięciu z urzędu prokuratora i usunięciu z urzędu zastępcy prokuratora przysługuje odwołanie do Sądu Konstytucyjnego. Odwołanie wyklucza prawo do wniesienia w tej sprawie skargi konstytucyjnej.

Procedurę, podstawy i powody zakończenia pełnienia urzędu przez prokuratora i zastępcę prokuratora określa ustawa.

Immunitet

Artykuł 162

Prokurator i zastępca prokuratora nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności za wyrażane w trakcie sprawowania urzędu opinie, chyba że popełnili przestępstwo karne.

Prokurator i zastępca prokuratora, bez uprzedniej zgody właściwej komisji Zgromadzenia Narodowego, nie może być zatrzymany ani aresztowany w postępowaniu wszczętym o przestępstwo popełnione przez niego w trakcie sprawowania urzędu prokuratora.

Niepołączalność stanowiska prokuratora

Artykuł 163

Zabrania się prokuratorom i jego zastępcom prowadzenia działalności politycznej.

Ustawa określa inne stanowiska, działania lub przedsięwzięcia prywatne, których nie można łączyć ze stanowiskiem prokuratora.

Status, skład i wybór Państwowej Rady Prokuratorowskiej

Artykuł 164

Państwowa Rada Prokuratorowska jest niezależnym organem, który – zgodnie z ustawą – zapewnia i gwarantuje niezależność prokuratorów i zastępców prokuratorów.

Państwowa Rada Prokuratorowska składa się z 11 członków.

W skład Państwowej Rady Prokuratorowskiej wchodzi z urzędu: Prokurator Republiki, minister odpowiedzialny za wymiar sprawiedliwości, przewodniczący właściwej komisji Zgromadzenia Narodowego oraz 8 członków wybieranych zgodnie z ustawą przez Zgromadzenie Narodowe.

Wybieralni członkowie to 6 prokuratorów lub zastępców prokuratorów mianowanych na czas nieokreślony, z których jeden winien

pochodzić z prowincji autonomicznych, a dwóch winno być wybitnymi i szanowanymi prawnikami z 15-letnim doświadczeniem zawodowym, z których jeden powinien być adwokatem, a drugi profesorem wydziału prawa.

Kadencja członka Państwowej Rady Prokuratorskiej trwa 5 lat, z wyjątkiem członków wchodzących w skład Rady z urzędu.

Członek Państwowej Rady Prokuratorskiej korzysta z immunitetu tak jak prokurator.

Kompetencje Państwowej Rady Prokuratorskiej

Artykuł 165

Państwowa Rada Prokuratorska przedstawia Zgromadzeniu Narodowemu kandydatów wybieranych po raz pierwszy na stanowisko zastępcy prokuratora, mianuje zastępców prokuratorów na czas nieokreślony, mianuje zastępców prokuratorów mianowanych na czas nieokreślony w innych prokuraturach, uczestniczy w procedurze usunięcia z urzędu zastępców prokuratorów w trybie określonym Konstytucją i ustawą oraz wykonuje inne zadania przewidziane ustawą.

SĄD KONSTYTUCYJNY

SĄD KONSTYTUCYJNY

SĄD KONSTYTUCYJNY

Status

Artykuł 166

Sąd Konstytucyjny jest samodzielnym i niezależnym organem państwowym, który chroni konstytucyjność i praworządność oraz prawa i wolności człowieka i mniejszości.

Decyzje Sądu Konstytucyjnego są ostateczne, podlegają wykonaniu i są powszechnie obowiązujące.

Kompetencje

Artykuł 167

Sąd Konstytucyjny decyduje o:

1. Zgodności ustaw i innych aktów prawodawczych z Konstytucją, ogólnie obowiązującymi zasadami prawa międzynarodowego i ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi;
2. Zgodności ratyfikowanych umów międzynarodowych z Konstytucją;
3. Zgodności innych aktów prawodawczych z ustawą;
4. Zgodności statutu i aktów prawodawczych prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego z Konstytucją i ustawą;
5. Zgodności aktów prawodawczych organizacji, którym powierzono władztwo publiczne oraz statutów partii politycznych, związków zawodowych, stowarzyszeń obywateli i umów zbiorowych z Konstytucją i ustawą.

Sąd Konstytucyjny:

1. Rozstrzyga spory kompetencyjne między sądami i innymi organami państwowymi;

2. Rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy organami Republiki a organami prowincji autonomicznych lub organami jednostek samorządu lokalnego;
3. Rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy organami prowincji autonomicznych a organami jednostek samorządu lokalnego;
4. Rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy organami poszczególnych prowincji autonomicznych albo poszczególnymi jednostkami samorządu lokalnego;
5. Rozpatruje protesty wyborcze, jeśli ustawa nie przekazała tego uprawnienia sądom;
6. Wykonuje też inne obowiązki określone w Konstytucji i ustawie.

Sąd Konstytucyjny decyduje o zakazie funkcjonowania partii politycznych, związków zawodowych lub stowarzyszeń obywatelskich.

Sąd Konstytucyjny realizuje też inne zadania określone w Konstytucji.

Ocena konstytucyjności i legalności

Artykuł 168

Procedura oceny konstytucyjności i legalności może być wszczęta przez organy państwowe, organy autonomii terytorialnych lub organy samorządu lokalnego, jak też co najmniej 25 deputowanych. Procedurę może wszcząć również Sąd Konstytucyjny.

Każda osoba prawna i fizyczna ma prawo do wszczęcia postępowania w sprawie oceny konstytucyjności i legalności.

Ustawa albo inny akt prawodawczy nie pozostający w zgodzie z Konstytucją lub ustawą, przestaje obowiązywać z dniem opublikowania decyzji Sądu Konstytucyjnego w Dzienniku Ustaw.

Sąd Konstytucyjny może, do czasu wydania ostatecznej decyzji i na warunkach określonych w ustawie, zawiesić stosowanie konkretnego aktu prawodawczego lub czynności podjętej na podstawie ustawy albo innego aktu prawodawczego, których konstytucyjność lub legalność ocenia.

Sąd Konstytucyjny dokonuje oceny zgodności ustaw i innych aktów prawodawczych z Konstytucją, zgodności aktów prawodawczych z ustawą, także po ustaniu ich obowiązywania, jeśli postępowanie w sprawie oceny ich konstytucyjności zostało wszczęte nie później niż 6 miesięcy od ustania ich obowiązywania.

Ocena konstytucyjności ustawy przed jej wejściem w życie

Artykuł 169

Na wniosek co najmniej 1/3 deputowanych Sąd Konstytucyjny jest zobowiązany w ciągu 7 dni orzec o konstytucyjności ustawy, która została uchwalona, ale jeszcze nie ogłoszona.

Jeśli ustawa została ogłoszona przed wydaniem orzeczenia o zgodności z Konstytucją, Sąd Konstytucyjny kontynuuje postępowanie w sprawie wniosku, zgodnie z postępowaniem przyjętym w sprawie oceny konstytucyjności ustaw.

Jeśli Sąd Konstytucyjny wyda decyzję o niekonstytucyjności ustawy przed jej ogłoszeniem, decyzja ta stanie się obowiązująca w dniu promulgacji ustawy.

Nie może być wszczęte postępowanie w sprawie oceny konstytucyjności ustawy, której zgodność z Konstytucją została stwierdzona przed jej ogłoszeniem.

Skarga konstytucyjna

Artykuł 170

Skarga konstytucyjna może być wniesiona przeciwko konkretnym decyzjom lub działaniom organów państwowych lub organizacji, którym zostały powierzone zadania publiczne naruszające lub ograniczające prawa i wolności człowieka oraz mniejszości, zagwarantowane w Konstytucji, o ile zostały wyczerpane inne środki prawne przewidziane do ich ochrony.

Gwarancja wykonywania orzeczeń

Artykuł 171

Każdy jest zobowiązany do przestrzegania i wykonywania orzeczeń Sądu Konstytucyjnego.

Sąd Konstytucyjny, wydając orzeczenie, w miarę potrzeby, określa sposób jego wykonania.

Wykonanie orzeczeń Sądu Konstytucyjnego określa ustawa.

Skład Sądu Konstytucyjnego. Wybór i mianowanie sędziego Sądu Konstytucyjnego

Artykuł 172

W skład Sądu Konstytucyjnego wchodzi 15 sędziów, którzy są wybierani i mianowani na okres 9 lat.

Pięciu sędziów Sądu Konstytucyjnego wybiera Zgromadzenie Narodowe, pięciu mianuje Prezydent Republiki, a pięciu Zgromadzenie Ogólne Najwyższego Sądu Kasacyjnego Serbii.

Zgromadzenie Narodowe wybiera pięciu sędziów Sądu Konstytucyjnego spośród 10 kandydatów, których proponuje Prezydent Republiki, Prezydent Republiki wybiera pięciu sędziów Sądu Konstytucyjnego spośród 10 kandydatów zaproponowanych przez Zgromadzenie Narodowe, a Zgromadzenie Ogólne Najwyższego Sądu Kasacyjnego mianuje pięciu sędziów spośród 10 kandydatów, których na wspólnym posiedzeniu zaproponowała Najwyższa Rada Sądownicza i Państwowa Rada Prokuratorów.

Na każdej z zaproponowanych list kandydatów jeden z nich musi pochodzić z terytorium prowincji autonomicznej.

Sędziów Sądu Konstytucyjnego wybiera się i mianuje spośród wybitnych prawników, którzy mają ukończone 40 lat i posiadających 15-letnie doświadczenie w zawodzie prawnika.

Jedna osoba może być wybrana albo mianowana na sędziego Sądu Konstytucyjnego nie więcej niż dwa razy.

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego ze swojego grona wybierają Prezesa na okres 3 lat, w głosowaniu tajnym.

Niepołączalność stanowisk. Immunitet

Artykuł 173

Sędzia Sądu Konstytucyjnego – zgodnie z ustawą – nie może sprawować innych stanowisk publicznych bądź pracować zawodowo, z wyjątkiem zatrudnienia jako profesor na wydziale prawa w Republice Serbii.

Sędzia Sądu Konstytucyjnego korzysta z immunitetu tak jak deputowani. Decyzję w sprawie jego immunitetu podejmuje Sąd Konstytucyjny.

Zakończenie pełnienia urzędu przez sędziego Sądu Konstytucyjnego

Artykuł 174

Sędzia Sądu Konstytucyjnego przestaje pełnić urząd wraz z upływem kadencji, na którą został wybrany i mianowany, na własne żądanie, gdy spełnione zostaną ustawowo określone wymogi dotyczące emerytury albo odwołania.

Sędzia Sądu Konstytucyjnego podlega odwołaniu ze stanowiska, jeżeli naruszy zakaz niepołączalności stanowisk, trwale utraci zdolność do wykonywania obowiązków sędziego Sądu Konstytucyjnego, zostanie skazany na karę więzienia lub za przestępstwo czyniące go niegodnym pełnienia funkcji sędziego Sądu Konstytucyjnego.

Zgromadzenie Narodowe decyduje o wygaśnięciu kadencji sędziego na wniosek podmiotów uprawnionych do wyboru lub mianowania sędziego Sądu Konstytucyjnego. Wniosek w sprawie wszczęcia procedury odwoławczej może wnieść Sąd Konstytucyjny.

Tryb podejmowania decyzji w Sądzie Konstytucyjnym. Ustawa o Sądzie Konstytucyjnym

Artykuł 175

Sąd Konstytucyjny podejmuje decyzje większością głosów wszystkich sędziów Sądu Konstytucyjnego.

Decyzję o samodzielnym wszczęciu postępowania w kwestii oceny konstytucyjności lub legalności Sąd Konstytucyjny podejmuje większością 2/3 głosów wszystkich sędziów.

Organizację Sądu Konstytucyjnego i tryb postępowania przed Sądem Konstytucyjnym oraz skutki prawne jego orzeczeń określa ustawa.

ORGANIZACJA TERYTORYALNA

ORGANIZACJA TERYTORIALNA

ORGANIZACJA TERYTORIALNA

1. AUTONOMIA PROWINCJI I SAMORZĄD LOKALNY

Pojęcie

Artykuł 176

Obywatele mają prawo do autonomii prowincji i samorządu lokalnego, które realizują bezpośrednio lub za pośrednictwem swoich przedstawicieli wybranych w wolnych wyborach.

Prowincje autonomiczne i jednostki samorządu lokalnego posiadają osobowość prawną.

Podział uprawnień

Artykuł 177

Jednostki samorządu lokalnego są właściwe w sprawach, które mogą być skutecznie realizowane w ramach jednostek samorządu lokalnego, a prowincje autonomiczne są właściwe w sprawach, które mogą być w skuteczny sposób realizowane w ramach prowincji autonomicznych i które to sprawy nie należą do kompetencji Republiki Serbii.

Sprawy, które należą do kompetencji samorządu lokalnego, prowincji i Republiki Serbii określa ustawa.

Delegowanie uprawnień

Artykuł 178

Republika Serbii może, w drodze ustawy, przekazać prowincjom autonomicznym i jednostkom samorządu lokalnego wybrane zadania z zakresu swoich kompetencji.

Prowincja autonomiczna może powierzyć jednostkom samorządu lokalnego wybrane zadania ze swoich kompetencji.

Środki na rzecz realizacji powierzonych kompetencji zapewnia Republika Serbii lub prowincja autonomiczna w zależności od tego, kto przekazał kompetencje.

Uprawnienia i obowiązki prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego oraz uprawnienia Republiki Serbii i prowincji autonomicznych w sprawowaniu nadzoru nad realizacją przekazanych kompetencji określa ustawa.

Prawo do samodzielnego powoływania organów

Artykuł 179

Prowincje autonomiczne w zgodzie z Konstytucją i statutem prowincji autonomicznej, a także jednostki samorządu lokalnego w zgodzie z Konstytucją i ustawą samodzielnie określają organizację i kompetencje swoich organów i służb publicznych.

Zgromadzenie prowincji autonomicznej i jednostki samorządu lokalnego

Artykuł 180

Zgromadzenie jest najwyższym organem prowincji autonomicznej i jednostki samorządu lokalnego.

Zgromadzenia prowincji autonomicznych składają się z posłów, a Zgromadzenia jednostek samorządu lokalnego z radnych.

Posłowie i radni wybierani są na okres 4 lat w wyborach bezpośrednich, w głosowaniu tajnym, posłowie zgodnie z uchwałą Zgromadzenia prowincji autonomicznej, a radni zgodnie z ustawą.

W prowincjach autonomicznych i jednostkach samorządu lokalnego, w których skład mieszkańców jest narodowościowo zróżnicowany – zgodnie z ustawą – zapewnia się proporcjonalną reprezentację mniejszości narodowych w Zgromadzeniach.

Współpraca prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego

Artykuł 181

Prowincje autonomiczne i jednostki samorządu lokalnego współpracują z odpowiednimi wspólnotami terytorialnymi i jednostkami samorządu lokalnego innych państw w ramach polityki zagranicznej Republiki Serbii z poszanowaniem integralności terytorialnej i systemu prawnego Republiki Serbii.

2. PROWINCJE AUTONOMICZNE

Pojęcie, tworzenie i terytorium prowincji autonomicznej

Artykuł 182

Prowincje autonomiczne są autonomicznymi terytorialnymi wspólnotami utworzonymi zgodnie z postanowieniami Konstytucji, w których obywatele realizują swoje prawo do autonomii terytorialnej.

W skład Republiki Serbii wchodzi: prowincja autonomiczna Wojwodina i prowincja autonomiczna Kosowo i Metochia. Zakres szerokiej autonomii prowincji autonomicznej Kosowo i Metochia określa odrębna ustawa uchwalana zgodnie z procedurą przewidzianą dla zmiany Konstytucji.

Nowe prowincje autonomiczne mogą być tworzone, a istniejące likwidowane lub łączone zgodnie z procedurą przewidzianą dla zmiany Konstytucji. Wniosek o utworzenie nowych, likwidację, albo łączenie istniejących prowincji autonomicznych winien uzyskać – zgodnie z ustawą – poparcie obywateli w referendum.

Terytoria prowincji autonomicznych i warunki określające dopuszczalność zmiany granic pomiędzy prowincjami autonomicznymi określa ustawa. Terytoria prowincji autonomicznych nie mogą być zmieniane bez zgody ich obywateli, wyrażonej w referendum, w trybie przewidzianym ustawą.

Kompetencje prowincji autonomicznych

Artykuł 183

Prowincje autonomiczne, zgodnie z Konstytucją i swoim statutem, określają kompetencje, wybór, organizację i pracę organów i służb, które tworzą.

Prowincje autonomiczne, zgodnie z ustawą, realizują zadania mające znaczenie dla prowincji w dziedzinie:

1. Planowania przestrzennego i rozwoju;
2. Rolnictwa, gospodarki wodnej, leśnictwa, łowiectwa, rybołówstwa, turystyki, gastronomii i hotelarstwa, spa i sanatoriów, ochrony środowiska naturalnego, przemysłu i rzemiosła, transportu drogowego, rzeczno- i kolejowego, remontów dróg, organizacji targów i innych wydarzeń gospodarczych;
3. Oświaty, sportu, kultury, opieki socjalnej i zdrowotnej, informacji publicznej na szczeblu prowincji.

Prowincje autonomiczne dbają o realizację praw człowieka i mniejszości zgodnie z ustawą.

Prowincje autonomiczne określają swoje symbole i sposób korzystania z nich.

Prowincje autonomiczne zarządzają majątkiem prowincji w sposób określony ustawą.

Prowincje autonomiczne, zgodnie z Konstytucją i ustawą, wyposażone są w dochody własne, zapewniając jednostkom samorządu lokalnego środki na wykonanie powierzonych im zadań, zatwierdzają ich budżet, i dokonują oceny jego wykonania.

Autonomia finansowa prowincji autonomicznych

Artykuł 184

Prowincja autonomiczna posiada wyodrębnione własne dochody, z których finansuje swoją działalność.

Rodzaje i wysokość bezpośrednich dochodów prowincji autonomicznych określa ustawa.

Ustawa określa udział prowincji autonomicznych w części dochodów Republiki Serbii.

Budżet prowincji autonomicznej Wojwodiny wynosi co najmniej 7% budżetu Republiki Serbii z tym, że trzy siódme środków z budżetu prowincji autonomicznej Wojwodiny winny być wykorzystywane na finansowanie celów inwestycyjnych.

Akty prawodawcze prowincji autonomicznej

Artykuł 185

Najwyższym aktem prawodawczym prowincji autonomicznej jest statut.

Statut prowincji autonomicznej uchwała jej Zgromadzenie za uprzednią zgodą Zgromadzenia Narodowego Republiki Serbii.

Prowincja autonomiczna podejmuje decyzje i wydaje inne akty prawodawcze odnośnie spraw należących do jej kompetencji.

Nadzór nad pracą organów prowincji autonomicznej

Artykuł 186

Rząd może wszcząć postępowanie przed Sądem Konstytucyjnym w celu oceny konstytucyjności lub legalności decyzji autonomicznej prowincji przed jej wejściem w życie. W takim przypadku Sąd Konstytucyjny może, do czasu podjęcia decyzji, odroczyć wejście w życie spornej decyzji prowincji autonomicznej.

Ochrona autonomii prowincji autonomicznej

Artykuł 187

Organ powołany statutem prowincji autonomicznej ma prawo do złożenia skargi do Sądu Konstytucyjnego, jeśli decyzja lub działania

organu państwowego lub organu jednostki samorządu lokalnego uniemożliwiają realizację kompetencji prowincji autonomicznej.

Organ powołany statutem prowincji autonomicznej może wszcząć postępowanie w sprawie oceny konstytucyjności lub legalności ustaw i innych aktów prawnych Republiki Serbii lub aktu prawodawczego jednostki samorządu lokalnego, który naruszył prawo do autonomii prowincji.

3. SAMORZĄD LOKALNY

Naczelne zasady

Artykuł 188

Jednostkami samorządu lokalnego są gminy, miasta i miasto Belgrad.

Terytorium i siedzibę jednostek samorządu lokalnego określa ustawa.

Tworzenie, likwidowanie i zmiany terytorium jednostek samorządu lokalnego winny być poprzedzone referendum przeprowadzonym na terytorium danej jednostki samorządu lokalnego.

Funkcjonowanie jednostek samorządu lokalnego finansowane jest z dochodów własnych jednostek samorządu lokalnego, budżetu Republiki Serbii, zgodnie z ustawą, oraz budżetu prowincji autonomicznych, gdy autonomiczna prowincja przekazała jednostkom samorządu lokalnego wykonanie zadań z zakresu swoich kompetencji zgodnie z uchwałą Zgromadzenia prowincji autonomicznej.

Status jednostki samorządu lokalnego

Artykuł 189

Gminy są tworzone i likwidowane zgodnie z ustawą.

Miasto tworzy się zgodnie z ustawą, zgodnie z kryteriami przewidzianymi w ustawie o samorządzie lokalnym.

Miasto posiada kompetencje, które Konstytucja powierza gminie, jak również inne kompetencje przekazane ustawą.

Statut miasta może przewidywać, że na terytorium miasta powstaną dwie lub więcej gminy miejskie. Sprawy, które mogą być przekazane gminom z zakresu kompetencji miasta, określa jego statut.

Status miasta Belgrad, stolicy Republiki Serbii, określa ustawa o stolicy i statut miasta Belgrad. Miasto Belgrad posiada kompetencje, które Konstytucja i ustawa powierza gminie oraz miastu, a także kompetencje, które mogą być przekazane na podstawie ustawy o stolicy.

Kompetencje gminy

Artykuł 190

Gmina, poprzez swoje organy i zgodnie z ustawą:

1. Określa i zapewnia realizację i rozwój działalności komunalnej;
2. Określa i zapewnia wykorzystanie gruntów budowlanych i lokali użytkowych;
3. Troszczy się o budowę, przebudowę, utrzymanie i eksploatację dróg lokalnych i ulic oraz innych obiektów użyteczności publicznej mających znaczenie dla gminy, oraz organizuje i zapewnia transport lokalny;
4. Troszczy się o zaspokojenie potrzeb obywateli w dziedzinie oświaty, kultury, opieki zdrowotnej i ochrony socjalnej, opieki nad dziećmi, sportu i kultury fizycznej;
5. Troszczy się o rozwój i postęp turystyki, rzemiosła, gastronomii i hotelarstwa, handlu;
6. Troszczy się o ochronę środowiska naturalnego, chroni przed klęskami żywiołowymi i innymi. Chroni dobra kultury mające znaczenie dla gminy;
7. Chroni, dba i gospodaruje ziemią rolną;
8. Realizuje inne obowiązki określone ustawą.

Gmina samodzielnie – zgodnie z ustawą – uchwała swój budżet i przyjmuje jego wykonanie, plan zagospodarowania przestrzennego i program rozwoju gminy, ustala symbole gminy i korzystanie z nich.

Gmina podejmuje starania na rzecz ochrony i pełniejszego korzystania z praw człowieka i mniejszości oraz z informacji publicznej w gminie.

Gmina samodzielnie i zgodnie z ustawą rozporządza mieniem gminnym.

Gmina – zgodnie z ustawą – określa wykroczenia przeciwko gminnym przepisom porządkowym.

Akty prawodawcze i organy gminy

Artykuł 191

Najwyższym aktem prawodawczym gminy jest statut. Statut uchwała Zgromadzenie gminy.

Zgromadzenie gminy uchwała akty prawodawcze w ramach swoich uprawnień, uchwała budżet i przyjmuje wykonanie budżetu, uchwała plan rozwoju gminy i plan zagospodarowania przestrzennego gminy, rozpisuje referendum gminne i wykonuje obowiązki wynikające z ustawy i statutu.

Organami gminy są Zgromadzenie gminy i inne organy określone w statucie i zgodnie z ustawą.

Zgromadzenie gminy decyduje o wyborze organu wykonawczego gminy kierując się ustawą i statutem.

Wybór organu wykonawczego gminy miejskiej i miasta Belgrad określa ustawa.

Nadzór nad działalnością gminy

Artykuł 192

Rząd jest zobowiązany wstrzymać wykonanie aktu prawodawczego gminy, który uważa za niezgodny z Konstytucją lub ustawą

i w ciągu 5 dni wszcząć procedurę oceny jego konstytucyjności lub legalności.

Rząd może, po zaistnieniu warunków określonych w ustawie, rozwiązać Zgromadzenie gminy.

Jednocześnie wraz z rozwiązaniem Zgromadzenia gminy Rząd powołuje tymczasowy organ, który wykonuje zadania należące do kompetencji Zgromadzenia, mając na uwadze polityczny i narodowościowy skład rozwiązanego Zgromadzenia gminy.

Ochrona samorządu lokalnego

Artykuł 193

Organ określony w statucie gminy ma prawo do złożenia skargi do Sądu Konstytucyjnego w następstwie decyzji lub działalności organu państwowego lub organu jednostki samorządu lokalnego uniemożliwiającego wykonywanie kompetencji gminie.

Organ określony w statucie gminy może wszcząć postępowanie w sprawie oceny konstytucyjności lub legalności ustawy lub innego aktu prawodawczego Republiki Serbii lub prowincji autonomicznej, który narusza prawo do samorządu lokalnego.

KONSTYTUCYJNOŚĆ I LEGALNOŚĆ

Rozdział ósmy

KONSTYTUCYJNOŚĆ I LEGALNOŚĆ

Hierarchia krajowych i międzynarodowych aktów prawodawczych

Artykuł 194

Porządek prawny Republiki Serbii jest jednolity.

Konstytucja jest najwyższym aktem prawodawczym Republiki Serbii.

Wszelkie ustawy i inne akty prawodawcze uchwalone w Republice Serbii winny być zgodne z Konstytucją.

Ratyfikowane umowy międzynarodowe i powszechnie przyjęte zasady prawa międzynarodowego stanowią część porządku prawnego Republiki Serbii. Ratyfikowane umowy międzynarodowe nie mogą być sprzeczne z Konstytucją.

Ustawy i inne akty prawodawcze uchwalone w Republice Serbii nie mogą być sprzeczne z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i powszechnie akceptowanymi normami międzynarodowego prawa.

Hierarchia krajowych aktów prawodawczych

Artykuł 195

Wszelkie akty prawodawcze Republiki Serbii wydawane na podstawie ustawy, akty prawodawcze organizacji, którym przekazano uprawnienie do ich wydawania oraz akty prawodawcze partii politycznych, związków zawodowych i stowarzyszeń obywateli oraz umowy zbiorowe winny być zgodne z ustawą.

Statuty, decyzje i wszelkie akty prawodawcze prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego winny być zgodne z ustawą.

Wszelkie akty prawodawcze prowincji autonomicznych i jednostek samorządu lokalnego winny być zgodne z ich statutami.

Ogłaszanie ustaw i innych aktów prawodawczych

Artykuł 196

Ustawy i wszelkie inne akty prawodawcze winny być opublikowane przed ich wejściem w życie.

Konstytucja, ustawy i akty prawodawcze Republiki Serbii, wydane na podstawie ustawy, ogłasza się w republikańskim Dzienniku Urzędowym, a statuty, uchwały i inne akty prawodawcze prowincji autonomicznych ogłasza się w Dzienniku Urzędowym prowincji.

Statuty i akty prawodawcze jednostek samorządu lokalnego ogłasza się w lokalnym Dzienniku Urzędowym.

Ustawy i inne akty prawodawcze wchodzi w życie najwcześniej ósmego dnia od dnia ogłoszenia i mogą wejść w życie wcześniej jedynie, gdy zaistnieją po temu uzasadnione powody, określone podczas ich uchwalania.

Zakaz działania wstecz ustaw i innych aktów prawodawczych

Artykuł 197

Ustawy i wszelkie inne akty prawodawcze nie mogą działać wstecz.

Wyjątkowo tylko wybrane artykuły ustawy mogą działać z mocą wsteczną, o ile podyktowane jest to interesem publicznym i zostało potwierdzone w trakcie procesu uchwalania ustawy.

Przepisy kodeksu karnego mogą działać wstecz jedynie w sytuacji gdy są korzystniejsze dla sprawcy przestępstwa.

Praworządność działań administracji

Artykuł 198

Każda decyzja i działanie organów państwowych, organizacji, którym przekazano uprawnienia z zakresu władztwa publicznego,

organów autonomicznych prowincji i jednostek samorządu lokalnego winny być zgodne z ustawą.

Legalność ostatecznych decyzji w sprawie praw i obowiązków, czy interesów chronionych prawem podlega sądowej kontroli procedury administracyjnej, o ile w konkretnym przypadku ustawa nie przewiduje innej sądowej ochrony.

Język w toczących się postępowaniach

Artykuł 199

Każdy ma prawo do używania swojego języka w postępowaniu przed sądem, innym organem państwowym lub organizacjami, które wykonują kompetencje publiczne, gdy rozstrzyga się o jego prawach i obowiązkach.

Nieznajomość języka, w jakim toczy się postępowanie nie może być przeszkodą do urzeczywistniania i ochrony praw człowieka i mniejszości.

Stan wyjątkowy

Artykuł 200

W sytuacji zagrożenia porządku publicznego państwa lub obywateli Zgromadzenie Narodowe ogłasza stan wyjątkowy.

Uchwała o ogłoszeniu stanu wyjątkowego obowiązuje najdłużej przez okres 90 dni. Po upływie tego okresu Zgromadzenie Narodowe może przedłużyć jej obowiązywanie o kolejne 90 dni większością głosów ogółu deputowanych.

Podczas stanu wyjątkowego Zgromadzenie Narodowe zbiera się bez specjalnego wezwania i nie może być rozwiązane.

W uchwale o ogłoszeniu stanu wyjątkowego Zgromadzenie Narodowe może określić środki ograniczające konstytucyjnie zagwarantowane prawa człowieka i mniejszości.

Jeżeli Zgromadzenie Narodowe nie ma możliwości zebrania się na posiedzenie, decyzję o ogłoszeniu stanu wyjątkowego podejmują

wspólnie Prezydent Republiki, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego i Premier, przy zachowaniu tych samych warunków, jak w przypadku Zgromadzenia Narodowego.

Jeżeli Zgromadzenie Narodowe nie ma możliwości zebrania się na posiedzenie, to środki ograniczające prawa człowieka i mniejszości może rozporządzeniem określić Rząd za zgodą Prezydenta Republiki.

Środki ograniczające prawa człowieka i mniejszości, które ustanowi Zgromadzenie Narodowe lub Rząd obowiązują najdłużej przez okres 90 dni, a po upływie tego czasu mogą być wznowione na tych samych warunkach.

W przypadku, gdy decyzja o stanie wyjątkowym nie była podjęta przez Zgromadzenie Narodowe, winno ono w ciągu 48 godzin albo tak szybko jak tylko będzie to możliwe, odbyć posiedzenie i podjąć uchwałę ją zatwierdzającą. Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie potwierdzi tej decyzji, traci ona moc wraz z zakończeniem pierwszego posiedzenia Zgromadzenia Narodowego zwołanego po ogłoszeniu stanu wyjątkowego.

Jeżeli środki ograniczające prawa człowieka i mniejszości nie zostały określone przez Zgromadzenie Narodowe, Rząd zobowiązany jest do przedłożenia Zgromadzeniu Narodowemu rozporządzenia ograniczającego prawa człowieka i mniejszości w ciągu 48 godzin od jego wydania albo gdy Zgromadzenie Narodowe będzie w stanie zebrać się. W przeciwnym razie środki o ograniczeniu przestają obowiązywać po 24 godzinach od rozpoczęcia pierwszej od ogłoszenia stanu wyjątkowego sesji Zgromadzenia Narodowego.

Stan wojenny

Artykuł 201

Stan wojenny ogłasza Zgromadzenie Narodowe.

Kiedy Zgromadzenie Narodowe nie ma możliwości zebrania się na posiedzeniu, decyzję o ogłoszeniu stanu wojennego podejmują

wspólnie Prezydent Republiki, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego i Premier.

Ogłaszając stan wojenny Zgromadzenie Narodowe może określić środki ograniczające gwarantowane Konstytucją prawa człowieka i mniejszości.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie może się zebrać, środki ograniczające prawa człowieka i mniejszości gwarantowane Konstytucją wspólnie określają Prezydent Republiki, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego i Premier.

Wszelkie środki wprowadzone na okres stanu wojennego podlegają zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Narodowe, gdy zbierze się ono na posiedzenie.

Zawieszenie praw człowieka i mniejszości narodowych podczas stanu wyjątkowego i wojennego

Artykuł 202

W przypadku ogłoszenia stanu wyjątkowego lub wojennego ograniczenie praw człowieka i mniejszości gwarantowane Konstytucją dopuszcza się jedynie w zakresie uznawanym za konieczny.

Środki ograniczające te prawa nie mogą prowadzić do dyskryminacji rasowej, ze względu na płeć, język, wyznanie, przynależność narodową lub pochodzenie społeczne.

Środki ograniczające prawa człowieka i mniejszości przestają obowiązywać z chwilą odwołania stanu wyjątkowego lub wojennego.

Środki przewidujące ograniczenie w żadnym przypadku nie mogą dotyczyć ograniczenia praw zagwarantowanych w art. 23, 24, 25, 26, 28, 32, 34, 37, 38, 43, 45, 47, 49, 62, 63, 64 i 78 Konstytucji.

ZMIANA KONSTYTUCJI

ZMIANA KONSTYTUCJI

Inicjatywa w sprawie zmiany Konstytucji i przyjęcie zmian w Konstytucji

Artykuł 203

Wniosek w sprawie zmiany Konstytucji może złożyć co najmniej 1/3 ogółu deputowanych, Prezydent Republiki, Rząd i co najmniej 150 tysięcy wyborców.

O zmianie Konstytucji decyduje Zgromadzenie Narodowe.

Wniosek o zmianę Konstytucji przyjmuje się większością głosów 2/3 ogółu deputowanych.

Jeżeli większość głosów wymagana do zmiany Konstytucji nie zostanie uzyskana, propozycje zawarte we wniosku, który nie uzyskał akceptacji, mogą być rozpatrzone powtórnie po upływie roku.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe przyjmie wniosek w sprawie zmiany Konstytucji, przystępuje się do przygotowania aktu o zmianie Konstytucji i jego rozpatrzenia.

Zgromadzenie Narodowe przyjmuje akt o zmianie Konstytucji większością 2/3 głosów ogółu deputowanych i może podjąć decyzję o poddaniu tego aktu potwierdzeniu przez obywateli w republikańskim referendum.

Zgromadzenie Narodowe jest zobowiązane do poddania pod republikańskie referendum aktu o zmianie Konstytucji, jeżeli zmiana dotyczy preambuły Konstytucji, naczelných zasad Konstytucji, praw i wolności człowieka i mniejszości, ustroju państwa, ogłoszenia stanu wojennego i wyjątkowego, ograniczenia praw człowieka i mniejszości podczas stanu wyjątkowego i wojennego lub postępowania w sprawie zmiany Konstytucji.

Jeśli akt o zmianie Konstytucji zostanie poddany pod referendum, obywatele wyrażają w nim swoją wolę nie później niż w ciągu 60 dni od przyjęcia aktu o zmianie Konstytucji. Akt o zmianie

Konstytucji uznaje się za przyjęty, jeżeli za zmianą wypowiedziała się większość biorących udział w referendum.

Przyjęty w referendum akt o zmianie Konstytucji wchodzi w życie po ogłoszeniu go przez Zgromadzenie Narodowe.

Jeśli Zgromadzenie Narodowe nie podejmie decyzji o skierowaniu aktu o zmianie Konstytucji do zatwierdzenia w referendum, zostaje on przyjęty w głosowaniu w Zgromadzeniu Narodowym i wchodzi w życie po ogłoszeniu go przez Zgromadzenie Narodowe.

Zakaz zmiany Konstytucji

Artykuł 204

Konstytucja nie może być zmieniona podczas stanu wojennego lub wyjątkowego.

Ustawa o zmianie Konstytucji

Artykuł 205

O zmianie Konstytucji stanowi ustawa o zmianie Konstytucji.

Ustawa o zmianie Konstytucji winna być przyjęta większością głosów 2/3 ogółu deputowanych.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Rozdział dziesiąty

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 206

Niniejsza Konstytucja wchodzi w życie z dniem ogłoszenia przez Zgromadzenie Narodowe.

Na podstawie art. 133 ustęp 3. Konstytucji Republiki Serbii („Službeni glasnik RS”, Nr 1 z 1990 r.) oraz art. 25 ustawy o referendum i inicjatywie ludowej („Službeni glasnik RS”, Nr 48 z 1994 r. oraz Nr 11 z 1998 r.) Zgromadzenie Narodowe Republiki Serbii na drugim specjalnym posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego Republiki Serbii w 2006 roku, które odbyło się 8 listopada 2006 roku postanowiło ogłosić

KONSTYTUCJĘ REPUBLIKI SERBII

Obwieszcza się, że Konstytucja Republiki Serbii została uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe Republiki Serbii na pierwszym specjalnym posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego Republiki Serbii, które odbyło się 30 września 2006 roku i ostatecznie przyjęta w referendum republikańskim przeprowadzonym w dniach 28 i 29 października 2006 roku.

„Službeni glasnik RS”, Nr 37

Belgrad, 8 listopada 2006 roku

ZGROMADZENIE NARODOWE REPUBLIKI SERBII

PREZYDENT

Predrag Marković

STARANIEM BIBLIOTEKI SEJMOWEJ
UKAZAŁY SIĘ KONSTYTUCJE:

Albanii [z 1991 r.] wyd. 1997, tekst tożsamy wyd. 2000,
Albanii z 1998 r. – wyd. 2001

Andory [z 1993 r.] wyd. 2014

Australii [z 1900 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 29 VII 1977 r.] wyd. 2014

Austrii [z 1920 r. w wersji z 1929 r., ostatnia zmiana
28 VI 2002 r.] wyd. 2004

Belgii [z 1831 r., tekst jednolity z 1994 r.] wyd. 1996,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 XII 2008 r.]
wyd. 2010

Brazylii [z 1988 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 VI 2004 r.] wyd. 2004

Bułgarii [z 1991 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 6 II 2007 r.] wyd. 2012

Chile [z 1980 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 6 III 2012 r.] wyd. 2012

Chorwacji [z 1990 r.] wyd. 1995,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2001 r.]
wyd. 2007

Cypru [z 1960 r., wg stanu na 31 V 2012 r.] wyd. 2013

Czech [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000

Danii [z 1953 r.] wyd. 2002

Estonii [z 1992 r.] wyd. 1997

Finlandii [z 1919 r.] wyd. 1997,
Finlandii z 1999 r. – wyd. 2003

Francji [z 1958 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 22 II 1996 r.] wyd. 1997,

wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2003 r.]
wyd. 2005

Grecji 1975/1986 r. – wyd. 1992,
wyd. 2 [wg stanu na 1 VII 2005 r.] wyd. 2005

Gruzji [z 1995 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 4 X 2013 r.] wyd. 2015

Hiszpanii [z 1978 r.] wyd. 1993, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszą zmianą z 27 VIII 1992 r.] wyd. 2008

Holandii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 21 III 2002 r.] wyd. 2003

Irlandii [z 1937 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2004 r.] wyd. 2006

Islandii [z 1944 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 1 VII 1999 r.] wyd. 2009

Israela [ustawy konstytucyjne – 1948/1992 r.] wyd. 2001

Japonii [z 1946 r.] wyd. 2014

Kanady [akty z roku 1867 i 1982 wg stanu na 1 IV 1996 r.]
wyd. 1998

Kenii [z 2010 r.] wyd. 2017

Liechtensteinu [z 1921 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 25 XI 2011 r.] wyd. 2013

Litwy [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 13 VII 2004 r.]
wyd. 2006

Luksemburga [z 1868 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 24 VI 2005 r.] wyd. 2006

Łotwy [z 1922 r., wg stanu na 15 X 1998 r.] wyd. 2001

Macedonii [z 1992 r.] wyd. 1999

Malty [wg stanu na 1 IX 2007 r.] wyd. 2008

Maroka [z 2011 r.] wyd. 2015

Moldawii [z 1994 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 14 VII 2006 r.] wyd. 2014

Monako [z 1962 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 2 IV 2002 r.] wyd. 2012

Niemiec [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 VIII 2006 r.] wyd. 2008

Norwegii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 VI 1992 r.] wyd. 1996

Portugalii [z 1976 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 20 IX 1997 r.] wyd. 2000

Republiki Południowej Afryki [z 1997 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 X 2003 r.] wyd. 2006

Rosji [z 1993 r.] wyd. 2000

Rumunii [z 1991 r.] wyd. 1996

Słowacji [z 1992 r.] wyd. 1993,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 23 II 2001 r.]
wyd. 2003

Słowenii [z 1991 r.] wyd. 1994,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 27 VI 2006 r.]
wyd. 2009

Stanów Zjednoczonych Ameryki [z 1787 r., z uwzgl.
poprawki 27. z 1992 r.] wyd. 2002

Szwajcarii [z 1999 r.] wyd. 2000

Szwecji [z 1974 r.] wyd. 1991,
wyd. 2 [tekst jednolity z 1998 r.] wyd. 2000

Turcji [z 1982 r.] wyd. 2013

Ukrainy [z 1996 r.] wyd. 1999

Watykanu, wyd. 2008

Węgier [z 1949 r., tekst jednolity z 1990] wyd. 1992,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2001 r.]
wyd. 2002,
Ustawa Zasadnicza Węgier [z 2011 r., uzup. o Postanowienia
przejściowe z 30 XII 2011 r.] wyd. 2012,
wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 26 IX 2013 r.]
wyd. 2015

Włoch [z 1947 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia
z 30 V 2003 r.] wyd. 2004

**Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii
Północnej**, wyd. 2010

Teksty konstytucji państw członkowskich UE, według stanu praw-
nego na 1 lipca 2011 r., ukazały się w tomie „**Konstytucje państw
Unii Europejskiej**”, pod red. W. Staśkiewicza, Warszawa 2011

